

Eusle metodologia: gaztelanian finkatutako hizkuntza-ohituretatik euskarazkoetara lan-munduan

Pello Jauregi

*EHU/UPV- Euskal Herriko Unibertsitatea**

pello.jauregi@ehu.eus

Pablo Suberbiola

*Soziolinguistika Klusterra***

p.suberbiola@soziolinguistika.eus

Sarrera-data: 2018-01-15 / Onartze-data: 2018-02-09

Laburpena. *Eusle metodologia* euskararen erabilera areagotzea ekar dezakeen dinamika bat da, kide guztiek gutxienez euskarazko ulermen on bat duten taldeetan aplikatzeko sortua. 2012an sortu genuen tresna, Aldahitz Ikerketa-proiektuan, hizkuntza-ohituren aldaketa-prozesuak ikertzeko garatzen ari garen lan-ildoaren baitan. Lan honetan, 2013 eta 2016 artean hamahiru lantegitan egindako esperientzien emaitzak eskaintzen dira. Tresna sinplea eta eraginkorra suertatzen ari da metodologia hau euren hizkuntza-ohiturak euskararen aldera aldatu nahi dituzten taldeentzat eta, hala, metodologia aplikatu den kasu guztietan euskararen erabilerak gora egin du modu adierazgarrian. Erabilerari ikuspegi kolektibo batetik begiratzen diogu lan-ildo honetan, eta aztertutako esperientzietan taldea da erreferentzia, ez banakoa. Hala, metodologia horren bitartez, eratzen da dinamika berri bat non, talde-borondatea oinarri, lankide batzuen euskarazko erabilera berriak zentzua eta zilegitasuna dituen, modu horretan ohituren aldaketari atea zabalduz. • **Hitz gakoak:** *hizkuntza-ohiturak, hizkuntza-erabilera, euskara, ikuspegi sistemikoa, zilegitasuna.*

Abstract. The Eusle methodology is a dynamic system that can increase the use of Basque and has been created for the application by all the members in groups with a minimal understanding of Basque. We came up with the tool in 2012, in the Aldahitz Research project, as a part of a line of work we have been developing to study changing language habits. In this paper, the results of experiences in thirteen workshops between 2013 and 2016 are offered. This methodology is a simple and efficient tool for groups that wish to shift their language habits towards Basque and, in any case, the use of Basque has increased in a significant way. In this angle of research work, we take a look at usage from a collective point of view, and the experiences analyzed are referred on a group basis, not on an individual basis. Thus, by using this methodology, a new dynamic is formed, in which the basis of the group's determination and new uses of Basque by some members make sense and gain legitimacy, thus opening the way to changing habits. • **Key words:** *linguistic habits, language use, Basque, systemic approach, legitimacy.*

* UPV-EHUko ikerlari eta irakaslea da, eta Klusterreko Aldahitz proiektuko zuzendari gisa ari da 2010az geroztik.

** Soziolinguistika Klusterreko ikerlari-teknikaria da, eta Aldahitz proiektuko arduraduna 2010ean sortu zenez geroztik.

1. SARRERA

I Lan honetan aurkezten den *Eusle metodologiaren* garapena eta ikerketa Aldahitz proiektuaren baitan ari gara egiten azken urteotan Soziolinguistika Klusterrean, EHUrekin lankidetzan. Eta gai nagusi baten inguruan garatzen dugu Aldahitz Ikerketa: hizkuntza-ohituren aldaketa-prozesuen azterketa. Zehatzago esan, finkatuta dauden harremanetan, gaztelaniatik euskarara gertatzen diren aldaketa-prozesuen ezagutzaren inguruan ardaizten da proiektua.

Aldahitz Ikerketaren baitan aurretik eginiko beste lan batzuen ondoren, 2012. urtean sortu genuen *Eusle metodologia*.¹ Behin tresna sortuta, 2013az geroztik, urtero antolatu eta ikertu izan ditugu lantokietan metodologia horren araberrako esperientziak eta haien emaitzak. Eta argitara ere eman izan ditugu, 2015 eta 2017. urteetan, ondorengo bi lanetan: hurrenez hurren, *Aldahitz ikerketa 2014. Eusle metodologia eta hizkuntza ohituren aldaketa lan munduan* eta *Aldahitz Ikerketa. Eusle metodologia esperientzien emaitzak 2013-2016*. Artikulu honetako informazioa osatu nahi izatera, beraz, irakurleak nahi adina xehetasun aurkituko du bi lan horietan.

Oro har, ekintza-ikerkuntza paradigmaten baitan garatzen da, gehienbat, Aldahitz Ikerketaren lana, eta *Eusle metodologia* bete-betean da ikerketa aplikatua. Aplikatua, eta lankidetzan garatua. Soziolinguistika Klusterrean beste hainbat proiektutan bezala, Aldahitzen kasuan ere erakunde eta eragile ezberdinen arteko lankidetzak da proiektu hau garatzeko oinarrietako bat, besteak beste, hausnarketa teorikoa eta aplikazio praktikoa ongi uztartzeko egitura oso egokia eskaintzen diguna.²

Hemen aurkezten diren emaitzak 2013 eta 2016 urteen artean –biak barne– garaturiko esperientziei dagozkie. Hamahiru lantoki ezberdinetan lankide-taldeekin garaturiko esperientziak dira. Horien antolatetarako eta jarraipenak, aipatu berri dugun lankidetzaren sarearen laguntza eskatu du, baina ez harena soilik: beharrezkoa izan da gune bakoitzeko lankideen prestutasuna eta laguntza ere. Beherago metodologiaren atalean kontsulta liteke zein diren lantoki horiek, eta lerro hauek ere baliatu nahi ditugu partaide izan ziren lankideei gure eskertza adierazteko.

2. OINARRI TEORIKOAK

I Gure ikerbidean hizkuntza-jokaeraz hitz egiten dugunean, ulertu behar da funtsean ikuspegi sistemiko batetik hitz egiten ari garela. Askok zor diegu zentzu horretan Sistemen Teoria Orokorrari (Von Bertalanffy,

Aldahitz Ikerketa finkatuta dauden harremanetan, gaztelaniatik euskarara gertatzen diren aldaketa-prozesuen ezagutzaren inguruko azterketa da.

**Aurkezten diren
emaitzak 2013
eta 2016 urteen
artean –biak
barne-
garaturiko
esperientziei
dagozkie;
hamahiru lantoki
ezberdinetan
lankide-taldeekin
garaturiko
esperientziak.**

Ashby), eta, era berean, Watzlawick bezalako konstruktibisten giza komunikazioari buruzko ikuspegi sistemikoari. Humberto Maturana ere inspirazio iturri da guretzat. Konplexutasun eremu berrietara eraman baitu ikuspegi sistemiko klasikoa, objektibotasunaren kontzeptua auzitan jarritz. Azkenik, Edward de Bonori zor diogu prozesu mentalen ikuspegi dinamiko eta sistemikoa ere, bereziki sistema auto-erregulatuei buruz ematen duen ikuspegia.

Hizkuntza-jokaera gizarte sistema bat da, non subjektu batzuek elkarrekiko jokatzan duten hizkuntza-arau baten eraginpean (Jauregi, 1999). Elkarrekintzan diren subjektuek beraiek eraikitzen dute hizkuntza-araua, eta denboran zehar hari eusten diote jokaera errepikatzen duten neurrian. Hizkuntza-arau batek biltzen du subjektuentzat desiragarri, egingarri eta eramangarri den jokaera. Harreman zirkular batean, subjektuek eraikitzen dute hizkuntza-araua, eta, atzera, hizkuntza-arauak erregulatzen ditu subjektuen beraien hizkuntza-jokaerak.

Hizkuntza-ohitura da subjektu batzuek komunean duten hizkuntza-arau baten araberrako jokaera automatikoa. Eta hizkuntza-ohituraren aldaketa da subjektu batzuek hizkuntza-araua moldatzeko edo iraultzeko komunean egiten duten saiakera. Aldaketa honek badakar berekin sistemaren berregituraketa sakona, kideen jokaera erregulatzen duen araua bera ezabatu eta berria eraiki behar delako, kideen arteko harremanak bestelakoak izateko bidean.

2.1 Sistema baten berregituraketa

Beraz, sistema bat berregituratzen ari gara hizkuntza-ohitura aldatzen ari garenean. Prozesu horrek sistemako kide guztiak astintzen ditu, hizkuntza-araua ukitzerakoan kide guztien jokaera erregulatzen duen euskarri nagusia ukitzen ari delako.

Sistema bat ez da aske eta zabala den eremu bat, baizik eta araututa, mugatuta eta determinatuta dagoena. Sistemak definizioz antolamendu eta egitura dituzten eremuak dira. Antolamendu eta egitura haiek logika jakin bat ematen diote sistemari. Haiek errealitate-eremu bat sortzen dute, non jokaera batzuk ahalbidetzen diren, eta beste batzuk baztertzen diren.

Hizkuntza-araua da sistema komunikatibo baten egiturazko alderdi nagusia. Hizkuntza-arauak “itxi” egiten du jario askea, elkarrekintzari forma jakin bat emateko. Hizkuntza-arauak zehazten du zein hizkuntza-jokaerak diren onargarri eta zeintzuk baztergarri. Honek sistemari oreka eta egonkortasuna ematen dizkio. Kideen jokaerak hartara mol-

**Sistema orok
joera du
orekarako.
Eremu batek
egonkortasuna
eskuratu behar
du, sistema
izango bada. Eta
behin oreka
lortuz gero
(hizkuntza-araua
esaterako
mamituz gero)
uzkur agertzen
da aldaketen
aurrean.**

Ezusteek “aurrerako mugimendua”⁴ eragiten dute sistema batean, intentsitate gradu desberdinetan. Bertan sortzen da sistema berrantolatzeko beharra.

Sistema orok baditu elkar truke etengabeak inguruarekin. Ingurua izaten da sarritan ezusteen iturri nagusia, sistematik kanpoko osagai batzuek alertan jartzen dituztelarik sistemaren defentsa mekanismoak. Ezaugarri hau gogoan harturik, hona hemen ezusteen iturriei buruzko behin-behineko sailkapen bat:

1. *Kide berriak* barneratu zaizkio sistema bati.
2. Kide zaharrek *aldagai berriak* garatu dituzte beren baitan beste sistema batzuen parte diren neurrian ere.
3. Inguruko *sistema berri* batek zuzenean eragin du beste sistema batean.
4. Sistemen arteko hartu-emanak arautzen dituzten *baldintza berriak* ezarri dira.

Bai, bide hauetan guztietan barrena etor daiteke ezustea eta sistemaren orekarako arrisku potentziala. Oreka eta ezustea, ezustea eta oreka, biak ala biak dira sistema baten funtzionamenduaren oinarritzko ezaugarriak.

Hizkuntza-arauak adierazten du egoera orekatu eta egonkorra sistema batean. Hizkuntza-araua aldatzeak, ordea, adierazten du sistema berregituratzen ari dela faktore berrietara egokitu ahal izateko. Berregituratze prozesuak normalean aztoragarriak izaten dira, ahalegina, arreta, esperimintatzea, probatzea edo arriskatzea eskatzen baitute. Aldi ezegonkor samarrak izaten dira. Hizkuntza-arau berria mamituzerakoan, ordea, berriz eskuratzen du oreka hizkuntza-sistema batek, oraingoa bestelako logika baten barruan bada ere.

2.2 Funtzioen osagarritasuna

Hizkuntza-arauaz entitate objektibo gisa hitz egiten badugu ere, funtsean ezin da kideen jokaeratik guztiz bereizi. Kideek beraiek sortu dute hizkuntza-araua beren elkarrekintzen ondorioz, eta kideek beraiek hauspotzen dute etengabe haren egitekoa beren jokaerarekin. Era berean, kideek dute ardura hizkuntza-arau berria eraikitzeko, zirkunstantziek hartara behartzen dituztenean.

Hiru faktorek laguntzen dute hizkuntza-arau berria eraikitzen eremu jakin batean kokatzen garenean:

1. Jokaera urratzaileen zilegitasuna ziurtatzea.
2. Jokaera eragozleen neutralizazioa lortzea.
3. Jokaera egokitzaileen hazkundera bizkortzea.

Jokaera urratzaileak hizkuntza berria erabiltzen du lehen hizkuntza zaharra erabiltzen zen harremanetan. Jokaera urratzaileak hizkuntza berria erabiltzerakoan hizkuntza-arau zaharra auzitan jartzen du. Ezarritako mugak gainditzen ditu. Arrotz zena bertara ekartzen du. Aldi berean, aukera berri bat plazaratzen du. Beste hizkuntza-arau baterako bidea seinalatzen du. Jokaera urratzailea da sistema berregokitzeko motorra⁵.

Jokaera urratzailea kontrakotasun handiko eremu batean agertzen denean, berehala dira lehia, borroka eta gatazka. Indar-deman ebatziko da orduan jokaera urratzaileak dirauen edo etsi behar duen. Aldiz, jokaera urratzaileak taldekideen oniritzia eta zilegitasuna eskuratzen dituenan, elkarlanak eman egiten ditu bere fruituak. Orduan, taldearen indar guztiak hizkuntza-arau berria eraikitza bideratzen dira, eta jokaera urratzaileak gidatu egiten du egoera berrirako ibilbidea.

Guk adostasun handiko eremuak bilatuko ditugu gure jardunean. Talde batean hartutako erabaki kualifikatuek⁶ emango dute horren neurria. Adostasun zabal horrek murriztu egingo ditu aldi berean aldaketarako erresistentziak. Izan ere, jokaera urratzaileen zilegitasuna eskuratzea bat dator jarrera eragozleen murriztearekin. Bata gertatu gabe ezin da bestea eman. Erabaki kualifikatu hori aldiro berretsi beharrak handitu besterik ez du egingo zilegitasunaren eragina⁷.

Taldeak emandako zilegitasunaz baliatuta, jokaera urratzaileak ausarta, sendoa eta iraunkorra izan behar luke, sistemaren berregituraketa bururaino eramango bada. Ausarta, zeren arau baten edozein urraketak berekin baitakar deserosotasuna, bai eta zailtasun berriei aurre egin beharra ere. Lehen erabilera-baliorik ez zuen hizkuntzari erabilera-balioa ematean astindu egiten ditu kide guztien hautemateak, sentimenduak eta jokaerak. Ausardia puntua behar da zama horri guzti horri eusteko. Sendoa, hizkuntza-jokaera berria eremuaren funtzio guztietara eta pertsona guztiengana eramateko. Sendotasun horrek koherentzia ematen dio jokaera urratzaileari. Bere eragina zabalago eta sakonago hedatzen da sistema osoan zehar, hizkuntza-arau berriaren eraikuntza bizkortuz. Eta, iraunkorra ere izan behar du, zeren aski denbora eman behar baitaio sistema bati egoera berrira egokitzeko.

Jokaera eragozleen neutralizazioa aipatu dugu bigarren faktore gisa. Adostasunaren ifrentzua bera da puntu hau. Jokaera eragozleak dira hiz-

Hizkuntza-arauak adierazten du egoera orekatu eta egonkorra sistema batean. Hizkuntza-araua aldatzeak, ordea, adierazten du sistema berregituratzen ari dela faktore berrietara egokitu ahal izateko.

Hiru faktorek laguntzen dute hizkuntza-arau berria eraikitzen eremu jakin batean kokatzen garenean: 1) Jokaera urratzaileen zilegitasuna ziurtatzea, 2) Jokaera eragozleen neutralizazioa lortzea eta 3) Jokaera egokitzaileen hazkundea bizkortzea.

kuntza-arauari eusteko sortzen diren defentsa mekanismoak. Indar konserbatzaileak dira, dagoenari eusten diotenak, eta, ondorioz, aldatetari traba jartzen diotenak. Oso erraza da jokaera eragozleak sortzea, talde bati eskatzen zaionean ongi funtzionatzen duen hizkuntza-arau baten ordezkailutasunak (alditxo batez bederen) ekarriko dizkion beste hizkuntza-arau bat hartzeko. Horregatik, kontu estrategikoa da jokaera eragozleen agerpena murriztea. Bi tresna erabiltzen ditugu *Eusle metodologia* hori lortzeko. Batetik, demokraziaren balioa: taldearen nahi kualifikatuta, taldearen ahala eta kontrola, erabakitze gaitasuna etengabe aplikatuta. Bestetik, kide gehienei aukera ematea hizkuntza-jokabide zaharrenekin jarraitzeko⁸. Jokabide zaharrenean aritu nahi duenari hala jokatzeko eskubide osoa ezagutzen zaio, eta horrek murrizten du halakoen jokaera berriarekiko balizko eragozpena. Ez daude jokabide berriaren aritzera behartuta. Bakarrik egingo dute hartarako gogoak ematen badie. Kontrol sententzio erreala ematen die horrek kideei. Seguru sentitzen dira. Badakite ez dutela egingo nahi ez duten ezer. Segurtasun horrek murrizten du jokaera eragozleen agerpena.

Kideen funtzioen mapa osatzen da *jokaera egokitzaileen* hazkundearekin. Jokaera urratzaileak onartuta eta jokaera eragozleak neutralizatuta, giroa sortzen da kideak egoera berrira modu natural, aske eta oharkabean moldatzeko. Are gehiago, beste ezaugarri bat gehitzen badiogu eremuari: kide guztiek gauza izatea hizkuntza berria ulertzeko⁹. Ezauzgarri hori dela medio, kideen arteko komunikazioa ziurtatzen da, baita funtzio urratzailea duten kideek hizkuntza berria erabiltzen dutenean ere. Kideen arteko komunikazioa ahalbidetzea da hizkuntza-arau orearen funtzio nagusia. Hizkuntza zaharrak jada ez du funtzio horren monopoliorik. Hizkuntza berriak ere funtzioa bera bete dezake orain, batzuek hizkuntza berria erabiltzen dutelako (jokaera urratzailea dutenek) eta beste batzuek hura ulertzen dutelako (jokaera egokitzailea dutenek).

Prozesua, hala ere, oso asimetrikoa da. Hizkuntza-arau zaharra aplikatzea guztiz eroso den bitartean, hizkuntza-arau berria gauzatzea eragozpenez beterik dago. Bien artean aukeratu behar izatekotan, erosotasunaren alde egiten da normalean, biderik zailena alboan utzita. Hala iragartzen du behinik behin disonantzia kognitiboaren teoriak (Festinger, 1975; Aronson, 2007; Beauvois eta Joule, 1981).

Teoria honen baieztapen nagusietako batzuk honako hauek dira:

1. Kognizio ugari osatzen du gure hautemate-eremua. Kognizioa da zerbait buruz dugun ezagutza, hots, horri buruz dakiguna.

Oharmenaren edukiak dira finean. Kognizioak dira, beraz, gure buruari buruz, besteei buruz edo egoerari buruz ohartuki dakizkigun gauzak. Horren barruan sartzen da nola hautematen ditudan nire aldarteak, nire zirrarak, nire gogoetak, nire balioak, baina baita nire jokaerak ere. Ohartu egiten naiz egiten dudana, eta hori kognizio gisa gordetzen dut nire hautemate-eremuan.

2. Kognizio batzuen arteko harremana gatazkatsua denean edo haien arteko adostasuna galtzen denean –bereziki, kognizio horiek nor bereztat garrantzizkotzat hartzen dituen kognizioak direnean, eta bere buruaren definizioarekin edo balio nagusiekin zerikusia dutenean–, orduan disonantzia kognitiboa sumatzen da gorputz-gogoan, halako sentiera ezkor, atsekabe, eta gatazkatsua.

3. Disonantzia kognitiboa sentitzean, berezko beharra sortzen zaio gizakiari hartatik aldenitu eta kontsonantzia (barne-adostasuna) berreskuratzeko. Disonantziak, beraz, gosea premia fisikoaren antzera jokatzen du; hau da, gosearen hozka sumatuta gosea berdintzeko berezko grina agertuko zaio gizakiari. Disonantziak, beraz, berezkoa du eragin motibatzailea.

4. Disonantzia ideia baten eta jokaera baten artean denean, esaterako, hiru modu nagusi daude barne-adostasuna berreskuratzeko.

- a. Ideia aldatu jokaerarekin bat egiteko
- b. Jokaera aldatu ideiarekin bat egiteko
- c. Beste kognizio bat asmatu aurreko bi kognizioen aurkakotasuna arintzeko

Teoria honek, funtsean, aurretik aipatu ditugun bi printzipio sistemikoak (orekaren printzipioa eta ezustearen printzipioa¹⁰) gogoan hartzen ditu. Hala, Festingerren aburuz, sistema batean ordena, oreka eta koherentzia galtzen denean, bere hitzetan “kontsonantzia”, (ezustearen printzipioak azal lezake sistema batek tarteka zergatik galtzen duen kontsonantzia), orduan halako desatsegina, halako egonezina sortzen da kideen artean edo kide bakarraren baitan (Festingerrek honi “disonantzia” esaten dio). Disonantziak indarra, motibo eta grina sorrarazten du berrero ere kontsonantzia eskuratzeko (orekaren printzipioa). Disonantzia baztertzeo eta kontsonantzia eskuratzeko moduei buruz, Festingerrek kontuan hartzen du osagaien arteko indar-jokoa, eta hala kideak edo kideek beti aukeratuko dute lehian diren osagaietako indartsuena, eta ahulena baztertuko, kontsonantzia eskuratzeko. Beraz, osagairik indartsuena lehenetsita eta ahulena baztertuta berreskuratzen dute kideak eta kideek oreka berrero. Izaten denean disonantzia uste baten eta jokaera baten artekoa, normalean jokaera da alderdirik indartsuena eta ustea ahulena.

Jokaera eragozleak dira hizkuntza-arauari eusteko sortzen diren defentsa mekanismoak. Oso erraza da jokaera eragozleak sortzea, talde bati eskatzen zaionean ongi funtzionatzen duen hizkuntza-arau baten ordeztasunak (alditxo batez bederen) ekarriko dizkion beste hizkuntza-arau bat hartzeko.

**Hizkuntza-arau
zaharra
aplikatzea guztiz
erosoa den
bitartean,
hizkuntza-arau
berria gauzatzea
eragozpenez
beterik dago.
Bien artean
aukeratu behar
izatekotan,
erosotasunaren
alde egiten da
normalean.**

Ohikoagoa da usteak jokaerara moldatzea, jokaera usteetara baino.

Indar-joko baten aurrean gaude. Elkarri egokitzeko garaian, alderdirik indartsuenak bereari eutsiko dio (neurri desberdinetan bada ere), eta alderdirik ahulenak etsi egingo du (neurri desberdinetan bada ere). Ahula indartsuari egokituko zaio. Beraz, funtsezko dugu jakitea eremu batean zein diren alderdi indartsuak eta zein alderdi ahulak, egokitze sistemikoaren norabidea aurreikusteko.

Aurretik esana dugu hizkuntza-arau zaharraren eta berriaren arteko elkarbizitzak izaera asimetrikoa duela. Arau zaharrak du posizio indartsua: bere alde ditu erosotasuna, historia, esperientzia, erraztasuna. Arau berria, ordea, posizio ahulean dago: zailtasunak, ahalegina, arazoak. Beraz, oso litekeena da arau berriaren gauzapenak dakarren disonantzia gainditzeko (eta disonantzia graduren bat ezinbestekoa da beti edozein arau sistemiko aldatzerakoan) kideak berriz ere arau zaharraren aterpe gozora makurtzea. Horregatik, beharrezko egiten da neurri sistemikoak hartzea alderdi ahulak jokaleku berrian alderdi indartsu bihurtzeko, eta horrela egokitzearen indarra bere alde jartzeko.

Bi neurri sistemiko aplikatu ditugu *Eusle metodologian* alderdi ahula indartsu bihurtzeko. Lehena da taldeak onartzea kide gutxi batzuek hizkuntza berrian ariko direla kide guztiekin eta jarduera guztietan (horixe bera da jokaera urratzailea), eta, ondorioz, ezin dutela komunikazio helburuak eskuratzeko, hizkuntza zaharraz baliatu. Era berean, ez die inork ere kide horiei eskatuko hizkuntza zaharrean aritzeko. Beste hitz batzuetan esanda: taldeak onartu du kide batzuek (jokaera urratzailea izango dutenak) ezin dutela komunikatzeko hizkuntza zaharraren eta berriaren artean aukeratu, ezinbestean hizkuntza berrian aritu behar dutela. Ordea, gainerako kide guztiek aukeran izango dute hizkuntza zaharrean ala berrian aritzea. Zer gertatuko da harremanetan hasten direnean? Oso ohikoak izan daitezke, esate baterako, ele biko elkarrizketak. Eusleak (kide urratzaileak) hizkuntza-arau berria aplikatzen du, baina gainerako kideek ohituraren eraginez hizkuntza-arau zaharra aplikatu dezakete maiz. Egoera ez da samurra. Arrotza eta disonantea izaten da ele biko elkarrizketa. Zer gertatuko da? Zein norabide hartuko dute kideek disonantzia gainditzeko eta kontsonantzia eskuratzeko? Espero izatekoa da, disonantzia kognitiboaren teoriaren arabera, hizkuntza-arau berrira makurtuz berreskuratuko dutela kontsonantzia. Orain “ezin” du kide urratzaileak (eusleak) hizkuntza zaharraz baliatu disonantzia saihesteko, baina gainerako kideek bai erabil dezakete hizkuntza berria hori lortzeko. Beraz, hizkuntza berria alderdi indartsu

bihurtzen da, bera baita disonantzia ekiditeko bide bakarra, bera baita erosotasun eta oreka berreskuratzeko bide bakarra. Egoera honek kide gehienek jokaera egokitzailera bizkortzen du modu naturalean, beren baitan disonantzia bizi eta hura gainditzeko irtenbidea beren esku dutelako.

Bigarren neurria, alderdi ahula indartsu bihurtzeko, da jokaera urratzailea izango dutenak (eusleak), ez beren erabakiz hala jokatzeko, baizik eta taldeak berak aukeratuak izan direlako hala jokatzeko. Bestela esanda: jokaera urratzaileari kentzen zaio konnotazio pertsonala, eta kolektiboa ematen zaio. Eusle bat, jokaera urratzailea erakusten duenean, ez da izen propioz ari, taldearen enkargu bat betetzen ari da. Eusle batek hizkuntza zaharrari heltzen ez badio, ez da nahi ez duelako, baizik eta taldeak emandako funtzioa betetzearen ondorioz ezin duelako. Beraz, bere jokaera ez da erantzukizun pertsonala, kolektiboa baizik. Horrela jakituta are indartsuago bihurtzen dugu eusleen posizioa. Atribuzioaren teoriak (Heider, 1958; Weiner, 1971; Moskowitz, 2005) ongi azal lezake kontu hau. Haren arabera, joera edo beharra izaten dugu gizakiok beste gizakideen ekintzen atzean dauden arrazoiak, motiboak edo asmoak antzemateko. Etengabe galdetzen diogu geure buruari: halako ekintza bat pertsona horrek egin duenean, zergatik egin du? Asmo onez ala txarrez egin du? Kalte egin nahi dit edo ez? Badirudi, hurkoari egozten dizkiegun asmoek geure baitan oso aldarte desberdinak sorrarazten dituztela. Kontsideratzen badugu solaskideak guregana egokitzen ahal duela baina ez dela egokitzen NAHI EZ duelako, baliteke gure baitan harekiko erresistentziak eta gaitzespen sentipenak erraz ernatzea. Era berean, kontsideratzen badugu solaskideak guregana ez dela egokitzen benetan EZIN duelako, orduan harekiko enpatia eta uste ona nagusituko zaigu, eta ez dugu arazorik izango ahal izanez gero gu harengana egokitzeko, bera guregana egokitu ezinean dabilenez. Lehenengo kasuan agian ez dugu egokitzea beste erremediorik izango baina egokitze horretan amorrua eta eragozpena izango dira nagusi. Bigarren kasuan, ordea, era gozo, natural, adiskidetsu eta ahaleginik gabean egokituko gara.

Beraz, eremua berregokitu nahi dugunean, baldintza sistemikoak sortu behar dira jokaera eragozleak neutralizatu, jokaera urratzaileak abiatu eta jokaera egokitzailera bizkortzeko. Hori lortzeko, neurri batzuk aipatu ditugu aurreko lerroetan.

2.3 Energia iturriak

Mugimendua energiaren hornitu behar da, geldituko ez bada. Bertako mugimenduetan gastu energetikoa txiki izaten da, funtsezko mekanismoak

**Arau berria
posizio ahulean
dago:
zailtasunak,
ahalegina,
arazoak. Beraz,
oso litekeena da
arau berriaren
gauzapean
dakarren
disonantzia
gainditzeko
kideak berriz ere
arau zaharren
aterpe gozora
makurtzea.**

**Aldaketa prozesu
arrakastatsu
batek, ondo
bidean, bi indar
motibatzaile
ahaltzu ernatzen
ditu.**

**Batetik,
jardutearen
atsegin, jardutea
bere baitan
aintzat hartuta,
eta, bestetik,
erabilera-balioa,
jardutearen
edukiaren
funtzionaltasu-
nari begiratuta.**

era automatikoan gertatzen baitira. Hala, esaterako, gure jokaera ohitura batek gobernatzen duenean apenas dagoen gastu energetikorik, ez baitugu pentsatu behar, ez baitugu saiatu behar, ez baitugu aukeratu behar. Ordea, sistema bat berregituratzen denean (eta izaera horretakoa da kide batzuen arteko hizkuntza-ohitura aldatzea), energia hornitze handiagoa behar izaten da, *aurrerako mugimenduak* bere zereginean behar baititu inertzia zaharrak gainditu, eta eremu berrietan sendo ibili.

Uste izatekoa da berregituratze-prozesu batek zenbat eta gastu energetiko handiagoa eskatu, orduan eta prozesua bera abiatzea nekezagoa izango dela. Estrategia energetiko batek bilatu beharko luke, lehendabizi, abiatzeko lehen urratsa ahalegin txikikoa izatea. Horixe bilatzen du *Eusle metodologiak* eginkizun sinple eta zehatza eskatuz, jarduera espazioan eta denboran argi mugatuz, eta kontrola eta erabaki-ahalmena taldearen esku utziz.

Behin talde bat berregituratze zereginean abiatuz gero, estrategia energetikoaren bigarren zutabea da prozesuak berak bere garapenean, eta esperientzia arrakastatsu txikiak metatuz, barne motibazioa sortu behar duela, prozesu osoari etengabe eutsiz.

Aldaketa prozesu arrakastatsu batek, ondo bidean, bi indar motibatzaile ahaltzu ernatzen ditu.

Batetik, *jardutearen atsegina*¹¹, jardutea bere baitan aintzat hartuta, eta, bestetik, *erabilera-balioa*, jardutearen edukiaren funtzionaltasunari begiratuta. Bi indar motibatzaile hauek, bestelakoak izan arren, batera gertatzen dira, txanpon beraren bi aldeak bailiran. Prozesuari lotutako indar motibatzaileak izanik, euren ziztada hasieratik bertatik hasten da nabaritzen, eta, egia esan, prozesu osoaren eusle nagusi izatera iristen dira. Bidean zehar bizi izandako tarteko emaitza txikien aseak lorpen handiagoak eskuratzeko zirika eta elikagai bihurtzen dira.

Jardutearen atsegina esperimentatzen da arizaleek *jario* esperientziak bizi dituztenean. Jarioaren kontzeptua Mihaly Csikszentmihalyi-k plazaratu zuen 90ko hamarkadan adierazteko nolakoa den pertsonak esperimentatzen duten zorientasuna erronka bati heltzeko gai sentitzen direnean. Haren ustez hiru dira, nagusiki, jardute jariotsu batek eskatzen dituen baldintzak: lehenik, erronka bat behar da, eta erronka horrek helburu argia eduki behar du; bigarrenik, erronkaren zailtasunaren eta arizaleen gaitasunaren arteko proportzioak orekatua izan behar du; eta, azkenik, arizaleek lorpenei buruzko etengabeko *atzera-informazioa*¹² eduki behar dute (Csikszentmihalyi, 1997). Baldintza hauek ematen direnean

sarri bizi ditugu jario-egoerak. Handiak dira onura emozionalak. Aurrena, eta ez munta gutxikoa, arreta sakonki biltzearena da. Matazaren hari guztiak ehuntzen direla ematen du, pieza guztiek bat egiten dutela dirudi, eta arizaleen gogoan ordena, kontsonantzia edo negentropia halako sentiera atsegin bat zabaltzen da. Bestaldetik, arizaleek lorpen-suma dute, eta zerbait berria ikastearen, erronka bat gainditzearen edo bide interesgarri batean barrena aurrera egin izanaren poza eta harrotasuna sentitzen dute. Auto-estimua sendotzen da¹³.

Era berean, erabiliaren erabiliaz, azkenean jardutearen edukiak berak arizaleen estimua irabazten du. Eduki horrek erakusten du baduela praktikan funtzionaltasuna, baduela erabilia izateko balioa. Erabilera-balioa esan geniezaioke horri. Badu erabilera-balioak eragin motibatazalea. Erabiltzen denak funtzioa du, balioa du, praktikotasuna du, zentzua du. Atxikitzen zaizkio gogotik arizaleak erabiltzen dutenari. Erabilera handitu ahala neurri berean handitzen da haren balioa erabiltzailearentzat. Zentzu horretan esan daiteke erabilerak berak baldintza egokiak sortzen dituela are gehiago erabilia izateko. Baldintza horien artean aipa daitezke: sisteman zentraltasuna eta funtzionaltasuna eskuratzea, arizaleen trebetasunak handitzea, eta, azkenik, arizaleen atxikimendu afektiboa areagotzea.

2.4 Laburpen gisa

Harremanen eremu sistemiko baten berregituratzeaz ari gara hizkuntza-arau baten aldaketaz ari garenean. Kideen arteko harremanak birmoldatu behar dira, hizkuntza-arau berriaren funtzionaltasuna eskuratzeko prozesua abiatzen denean. Ikuspegi horrek garamatza gizarte-eremuak bere osotasunean kontsideratzera, haien barnean daudden harreman sistemikoak aintzat hartuz.

Bereziki, hiru harreman mota, hiru jokaera mota eta haiei lotutako zeregina hartu behar ditugu gogoan: 1) Hizkuntza-arau berria abiaraziko duten jokaera urratzaileek zentraltasuna eskuratzea, taldeak emandako zilegitasuna dela medio, 2) hizkuntza-arau berriarekiko jokaera eragozleen neutralizazioa lortzea, balio demokratikoen aplikazioen bidez, eta hizkuntza-arau zaharraren aplikazioa onartuz, eta 3) hizkuntza-arau berriarekiko jokaera egokitzaleen areagotzea, taldeak jokaera urratzaileari onartutako zentraltasuna dela medio.

Estrategia energetiko batek eutsi behar dio sistema baten berregituratzeari. Bi gako azpimarratu ditugu. Batetik, prozesua abiaraziko duen lehen urratsa eman ahal izateko erronka simple, zehatz eta mugatuak

Metodologiaren ezaugarri nagusiak zazpi oinarriren bitartez deskriba ditzakegu. 1) esperientzien helburua: langile-sail jakinetan euskaraz gehiago egiteko aukera emango duen dinamika bat sortzea; 2) Borondatezkoa izatea 3) Eusleak izatea (beti egingo dute euskaraz lantegi barruko harreman guztietan, bai ahozkoetan bai idatzizkoetan, bai formaletan bai informaletan).

4) Ezagutzarena da: taldeko lankide guztiek euskarazko gutxienezko ezagutza izatea;
5) Jardun naturalarena: lantegi horietako eguneroko lan naturalaren baitan eta 6) sinpletasunarena: ahalik eta metodologiarik sinpleena baliatzea.

plazaratzearen beharra, kostu energetikoa handiegia izan ez dadin. Baina bestetik azpimarratu dugu, lehen urratsa eman ondoren, prozesuak behar duen energia prozesuak berak bere garapenean sortu behar duela. Esperientzia arrastatsu txikiak metatzerakoan bi indar motibatazile sortzen dira prozesuan bertan: jardutearen atsegina eta erabilera-balioa. Indar hauek eutsi behar diote, barrutik, prozesu osoari.

3. EUSLE METODOLOGIAREN EZAUGARRIAK

I Aurreko uste teorikoak oin hartuta, *Eusle metodologia* sortu genuen 2012. urtean. Metodologiaren ezaugarri nagusiak zazpi oinarriren bitartez deskriba ditzakegu.

Lehen oinarria esperientzien *helburua* bera da: langile-sail jakinetan euskaraz gehiago egiteko aukera emango duen dinamika bat sortzea izan da helburua. Dinamika berri horri erronka kutsua eman zaio, taldeak onartu behar izan duelako kide batzuen euskara hutsezko jokaera “urratzailea” denbora mugatu batez (bi hilabetez). “Posible al litzateke zuen arteko harremanetan kide batzuk euskara hutsez aritzea (euskal elebakar gisa alegia) eta laneko dinamikari kalterik ez egitea?” Horra hor erronka. Eta ondoren konbitea: “Prest al zaudete hori probatzeko?”

Bigarren oinarria *borondatezkoa* izatearena da. Esperientzia hauek tokian tokiko langile-taldean borondatez garatu dira, eta langile horien erabaki kolektiboa izan da haien abiapuntua eta oinarria. Baina erabaki horrek gehiengo kualifikatua behar zuen. Zehazki, esperientziak garatu diren sailtako langile guztien hiru laurdenen (%75) baiezkoa finkatu da baldintza modura, eta irizpide horren arabera erabaki da gune hauetan esperientziak abian jartzea. Erabaki kolektibo hau, gainera, ez da abiapuntua bakarrik izan: astero berretsi da. Esperientziek iraun duten bitartean, langileek astero erantzun behar izan dituzte lerro bateko bi galdera labur, eta horietako bat esperientzia jarraitzeari buruzkoa izan da. Horrela, esperientziek aurrera egiteko baldintza izan da, gune bakoitzean, langileen gehiengo kualifikatuak astero berrestea jarraitu nahi zuela. Hasieratik planteatu da horrela: uneren batean, dena delako arrazoigatik, aldeko gehiengo hori galduko balitz, esperientzia bertan behera geldituko litzateke.

Hirugarren oinarria *eusleak* izan dira. Metodologia honetan *eusle* deitu dugun jokatzeko modu bat baliatu dugu, eta *eusle* gisa aritu diren lankideen eta gainerakoen artean eratzen den dinamika izan da aldaketarako hazia edo motorra. Horrela definitu dugu eusle gisa aritu den lankideak bete beharreko hizkuntza-araua:

Eusleek beti egingo dute euskaraz **lantegi barruko harreman guztietan**, bai ahozkoetan bai idatzizkoetan, bai formaletan bai informaletan (dokumentu idatzietan, kontuan hartuko da dokumentuen ibilbidea). Hizkuntza-arau hori ez da aplikatuko **lantegi kanpoko harremanetan** (bezeroekin, hornitzaileekin, eta abarrekin) edo lantegi barruan bilerak kanpoko¹⁴ kideekin batera direnean. Kasu horietan, euslearen esku geldituko da zein hizkuntzan diharduen.

Eta honako baldintza hau ezarri zaie gainerako kide guztiei:

Eusleek baldintza horren arabera jardun ahal izateko, gainerako lankideek beste baldintza bat beteko dute: **ez diete eusleei eskatuko –ez formalki, ez informalki- euskaraz esan edo idatzitakoa gaztelaniaz jartzeko**. Bai eska dezakete euskaraz beste modu batean azaltzea, baina ez gaztelaniaz egitea. Era berean, lankideren batek beharko balu eusle batek euskaraz sorturiko dokumenturen bat (edo zati bat) itzultzea, ez dio eusleari berari eskatuko; beste lankideren bati eskatuko dio laguntza. Gainerakoan, eusle izateko hautatuak izan ez diren lankideek ez dute zertan eusleei euskaraz egin (beren esku egongo da).

Eusleak ez dira bere ekimenez eusle, taldeak berak aukeratu behar baititu. Eusleen aukeraketak hilabeterako balio du. Esperientzia luzeago izanez gero (gure kasuan esperientzia guztiak bi hilabetekoak izan dira), hurrengo hilabeterako taldeak beste eusle batzuk aukeratzeko dituzte. Une bakoitzean eusleen kopuruak taldekide guztien %20aren ingurukoa da (bost lankidetik bat).

Behin eusleak hautatuta eta hizkuntza-jokaera “berrituari” ekinda, horren jarraipena egin da esperientzia hauetan, asteroko jarraipenaren bitartez. Jarraipen horretan sumatu denean zailtasunak zeudela euskarazko jokaerari eusteko, zailtasun horiek nolakoak ziren zehatzago jakiteko saioa egin da koordinatzailearen bitartez. Saioa xume izaten da, eta eusleak esaldi bakar batean zehaztu behar izan du non izan duen zailtasuna, eta beste esaldi batean idatzi zer eskatzen dion taldeari laguntza gisa berak zailtasuna gaindi dezan. Euslearen eskaera hori taldekide guztiei jakinarazten zaie.

Laugarren oinarria **ezagutzarena** da. Esperientzia hauek garatzeko baldintzetako bat izan da gune horietan taldeko lankide guztiek euskarazko gutxienezko ezagutza izatea; zehazki, guztiak euskara ulertzeko gai izatea. Horrela definitu genuen ezagutza-maila hori, esperientzia hauen berri emateko dokumentazioan:

Hizkuntza-erabileraren hiru neurketa egin ditugu. Lehenengo neurketa esperientzia hasi baino lehen Bigarren neurketa esperientzia bukatzean hirugarrena, esperientzia bukatu eta handik hiru hilera.

**Batez beste,
%60,8ko
euskarazko
erabilera neurtu
genuen abiatu
aurreko unean
(Erabilera 1). Bi
hilabete geroago,
esperientziak
amaitu berritan
(Erabilera 2),
%76,1ekoa zen.
Esperientziak
amaitu eta hiru
hilabeteko
“atseden”
tartearen
ondoren
(Erabilera 3),
%71,4koa izan
zen.**

Euskarazko ezagutza edo ulermen-maila langile guztiek izatea. Esperientzia garatuko den lan-taldean edo sailean lankide guztiek izango dute euskarazko gutxieneko ezagutza bat; hau da, ez da sailean lankiderik egongo ahoz elkarrizketa arrunt bat edo idatziz testu erraz bat ulertzeko gai ez dena. Horrek ez du esan nahi lankide guztiek euskaraz maila ona edo erraztasun handia izan behar dutenik, baina bai guztiak izatea euskara ahoz eta idatziz nahiko ongi ulertzeko gai.

Bosgarren oinarria *jardun naturalarena* da. Esperientzia hauek lantegi horietako eguneroko lan naturalaren baitan garatu dira, aparteko saiork, bilerarik edo ikastarorik egin gabe, eta elkarrekin hurbileko harremana duten langile-sail naturalen testuinguruan.

Seigarren oinarria *sinpletasunarena* izan da. Bai proposatutako dinamikaren irizpideetan, bai datu-bilketarako sisteman eta bai asteroko jarraipenean, ahalik eta metodologiarik sinpleena baliatzea izan da esperientzia hauen ahalegina. Esperientzia martxan jarri edo ez erabakitze bilerak bana egin da gune bakoitzean, eta beste bat amaieran baloratzeko. Horrez gain, esperientziak iraun duen asteetan, langile bakoitzak astearen amaieran galdetegi bat bete du, baina minutu batean betetzeko modukoa. Galdetegi hori jarraipen sistema gisa erabili dugu, eta bi galdera xume baino ez zizkien egiten kideei: 1) eusleak bete al du bere egitekoea? (erantzunak: bai, erdipurdi, ez) eta 2) beste astebez jarraitzeko gogoia? (erantzunak: bai, ez). Saileko lankideetako batek koordinatzaile-lanak egin ditu, lankide guztien erantzunak jaso eta ikerketa-taldeari bidaltzeko. Eta horrez gain, hizkuntza-erabileraren bilakaera neurtzeko hiru une egon dira, non langileek galdetegiak bete dituzten. Baina hori izan da gune horietako langileei esperientziak eskatu dien guztia antolaketaren eta dedikazioaren aldetik.

Azkenik, zazpigarren oinarria ikuspegi soziologikoarena izan da, *talde-ikuspegiarena*. Esperientzia hauen arreta-gunea eta unitatea ez da langile bakoitza izan (norbanakoa), taldea baizik. Horretarako ezinbesteko baldintza bat izan da esperientziaren gunea, langile-taldea, zehatz definitzea. Departamendu edo sail bat izan da kasu guztietan esperientzia garatu den gunea, elkarrekin harremana maiz izaten duten lankideek osatutako gune ez oso handi bat, eta hasieratik ongi definitu da kasu guztietan talde edo gune hori osatzen zuten lankideen zerrenda. Modu horretan, esperientzian parte hartzen zuten lankideek garbi izan dute uneoro zein lankide zeuden sartuta dinamika horretan (eta zeintzuk ez, enpresa edo erakunde berekoak izan arren).

Bestalde, proposatutako dinamikan eta arauetan ere, oinarria taldea izan da. Taldeak erabaki du Aldahitz proiektutik proposatu edo eskaini zaion dinamika horren helburua bere egitea. Nolabait esateko, taldeak jarri dio erronka moduko bat bere buruari. Helburu kolektibo horren gauzapenean bai, hor langile bakoitzak bere rola edo egitekoa izan du, baina taldearen ikuspegia galdu gabe, eta langile bakoitzaren hizkuntza-bilakaeraren xehetasunak aztertzen saiatu gabe.

4. GARATUTAKO ESPERIENTZIAK

Artikulu honetan aurkezten diren emaitzak, 2013-16 aldian eginiko hamahiru esperientziei dagozkie. Guztira, 166 langilek hartu du parte hamahiru esperientzia horietan. Zehazki, honako lantoki hauetan egindako esperientzia hauek:¹⁵

- JMA lan kooperatiba
- Tolosako Udaleko Zerbitzuetako Saila
- Tolosako Udaleko Hirigintza Saila
- Zarauzko Udaleko Diruzaintza Saila
- Fagor Markina lan kooperatiba
- Eusko Jaurlaritzako Gazteria eta Kultura Saila
- Eusko Jaurlaritzako Gizarte Gaietarako Saila
- Lemoako Udala
- Oñatiko Udala
- Donostiako Trafiko Saila
- Iurretako Udala
- Basquetour
- Danobat Isparter lantegia

Aldahitz egitasmoa osatzen duten erakundeak arduratu dira lantoki hauek bilatzeko lanez (ikus gorago, sarreran, erakunde horiei buruzko xehetasunak). Aurre-lokalizaziotik esperientziak martxan jarri bitartean, hiru urrats hauek eman dira gunetako bakoitzean:

1. Aldahitz proiektutik, enpresa edo erakunde publikoko ardura-dunekin harremanetan jarri eta esperientzia hauek garatzeko aukera eskaini.
2. Lantegietako arduradunen balorazioa eta oniritzia jasotzea (alkate eta zuzendariena, administrazio publikoko guneen kasuan, eta kudeatzaile edo sail-arduradunena enpresa pribatuen kasuan).
3. Guneko lankideekin bilera egin, informazioa eman eta haien baieztoko erabakia jaso (*gehiengo kualifikatuz*).

**Abiapuntuak
askotarikoak
izan arren
azterturiko kasu
guztietan
euskarazko
erabileraren
igoera bat neurtu
da
esperientziaren
hasieratik
amaierara.**

Lortu eta finkatu” zuten bikoteen artean, %80 esperientzia abitutakoan “euskaraz gaztelaniaz baino gehiago” kategorian zegoela. Lankide horiek, hortaz, koska bat egin dute gora gure eskalan.

5. IKERKETARAKO DISEINUA

I Metodologiak bezala, ikerketak ere berariaz eredu sinple bati heldu dio. Metodologiaren aplikazioaren une desberdinetan kideen hizkuntza-erabilerari buruzko daturik oinarritzkoena besterik ez dugu jaso.

Hizkuntza-erabileraren hiru neurketa egin ditugu esperientzia bakoitzean partaideen datu aitortuetan oinarrituta. Lehenengo neurketa esperientzia hasi baino lehen egin dugu (datu hau normalean egitasmoa onartzeko bileran bertan jaso da, behin taldeak esperientzia abiatzea erabaki ondoren). Bigarren neurketa esperientzia bukatzean egin dugu (ondorengo astean). Eta azkenik, hirugarrena, esperientzia bukatu eta handik hiru hilera.

Hiru neurketetan “Mintzagrama” izeneko galdetegia erabili dugu. Funtsen, galdetu egiten zitzaizen lankide bakoitzarekin aurreko egunetan izandako hizkuntza-jokaeraz. Galdetegiak egitura bikoitza du erabilera datua jasotzeko: norbere ustez, “nik berari” nola egiten dion, eta norbere ustez, “berak niri” nola egiten dion.

Bigarren mintzagramarekin batera, kideen arteko harreman-maiztasunaren datua ere jaso da.

Lehenengo mintzagrama kasu gehienetan modu presentzialesan bete da, esperientzia onartzeko egindako bileran bertan. Bigarren eta hirugarren neurketen kasuan posta bidez egin dugu jasoketa. Lantokiko koordinatzaileak galdetegia kideei postaz bidali eta emaitzak bildu ondoren, ikerketa taldeari igorri izan dizkio datuak, gure ardura izan delarik kide guztien informazioa jaso dela bermatzea.

Mintzagramaz gain, eusleen hizkuntza-arauaren betetze mailaz astez asteko datuak ere bildu ditugu.

Informazio guztia bi formatutan prozesatu dugu, banakako datuak bate-tik, eta binakako datuak bestetik (“bikote” deitu diogu gero, datu azterketan, bi lankideren arteko konbinaketa bakoitzari). Banakako datuen bidez kide bakoitzaren hizkuntza-erabileraren bilakaera ilustra dezakegu. Datu hori da banako bakoitzaren harreman guztien batez bestekoa. Esaterako, A kidearen hizkuntza-jokaeraren batez bestekoa kalkulatzeko kontu egin diogu gainerako kide guztiek A kideari buruz emandako iritzitari, eta ez A kideak bere buruari buruz emandakoari. Zehazki, gainerako kide guztiek mintzagraman A kidearen lerroan eta “berak niri” atalean jarritako datuak hartu ditugu. Horrela jokatuta, norbere buruari buruzko iritziek eman dezaketen makurtzea zertxobait leundu nahi izan dugu.

Binakako datuek bikoteak hartzen dituzte unitate gisa. Datu horiek baliatuko ditugu biko harremanen erradiografia egiteko, bai eta tipologia ezberdineko bikoteek esperientzian zehar ezagutu duten hizkuntza-erabileraren bilakaera antzemateko ere. Bikote baten hizkuntza-jokaera zehazteko lau datu hartu eta haien batez bestekoa egin da. Esaterako, A eta B kideek osatutako bikotearen hizkuntza-jokaera kalkulatzeko honako lau datu hauek erabili ditugu:

- A kidearen ustez, berak B kidearekin zein hizkuntza-jokaera duen.
- A kidearen ustez, B kideak berarekin zein hizkuntza-jokaera duen.
- B kidearen ustez, berak A kidearekin zein hizkuntza-jokaera duen.
- B kidearen ustez, A kideak berarekin zein hizkuntza-jokaera duen.

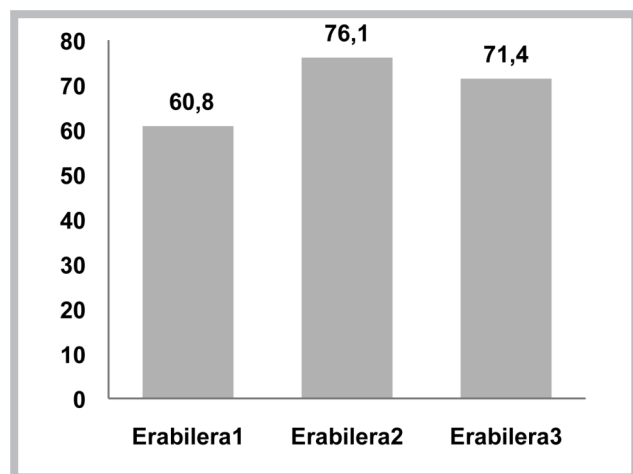
6. EMAITZAK

I

Euskarazko erabileraren bilakaera

2013 eta 2016 artean egindako *Eusle metodologia*-ren hamahiru esperientzietako langileen datuak kontuan hartuta, 1. grafikoak laburbiltzen du zein izan den bilakaera orokorra lankideen arteko euskarazko erabilerari dagokionean. Batez beste, %60,8ko euskarazko erabilera neurtu genuen gune horietan esperientziak abiatu aurreko unean (*Erabilera 1*). Bi hilabete geroago, esperientziak amaitu berritan (*Erabilera 2*), neurtutako batez besteko euskarazko erabilera hori %76,1koa zen, hau da, 15,3 puntu altuagoa. Azkenik, esperientziak amaitu eta hiru hilabeteko “atseden” tartearen ondoren (*Erabilera 3*), neurtutako batez besteko erabilera %71,4koa izan zen, aurreko erabileratik 4,7 puntu jaitsiz.

1. grafikoa. Hizkuntza-erabileraren bilakaera. Euskarazko erabilera batez beste (%).

Euskarazko ohitura “lortu eta finkatu” duten bikoteak abiapuntu altua zuten euskaraz (%80k “euskaraz gaztelaniaz baino gehiago” egiten zuten), eusleek presentzia izan dute, baina ez – nolabait esan – muturrekoa, eta kasurik gehienetan (%68), bi kideek hasterako bazuten beste lankideren batekin (gutxienez) euskarazko ohitura

Esperientzia hauen inguruan neurtutako euskarazko erabileran, bilakaera orokorra hau izan da, beraz: 15,3 puntuko igoera, batez beste, esperientzietan, eta 4,7 puntuko jaitsiera atsedean-aldian, guztira *Erabilera 1etik Erabilera 3* artean 10,6 puntuko igoera egonik. Igoera eta jaitsiera horiek portzentajeetan kalkulatu gero, berriz, bilakaera hau izan da (*Erabilera 1ekiko*): %25,2ko igoera euskarazko erabileran esperientzian zehar, ondoren atsedenean %7,7ko jaitsiera, eta guztira (esperientzia + atsedena) %17,4ko igoera.

Batez besteko euskarazko erabileraren datu hauek guneka bereizita ikus ditzakegu jarraian 1. taulan. Gune hauetan esperientziak garatu ahal izateko ezaugarri komun batzuk betetzen ziren arren, lankideen arteko euskarazko erabilerari dagokionez, aniztasuna handia da, datuetan ikus daitekeenez. Muturrak aipatzearen, baziren esperientziak abiatu aurretik euskarazko erabilera oso apala zuten gunek (esate baterako, L gunea, %22,9ko erabilerarekin) eta baita lankideen artean euskaraz aritzea joera nagusia zen gunek ere (I gunea adibidez, non erabilera %84,8koa zen).

1. taula. gune bakoitzeko euskararen erabileraren bilakaera (%), neurtutako hiru uneetan.

Lantokiak	Erabilera1	Erabilera2	Erabilera3	Aldea1	Aldea2	Aldea3
				<u>Erab. 2</u> <u>-Erab. 1</u>	<u>Erab. 3</u> <u>-Erab. 2</u>	<u>Erab. 3</u> <u>-Erab. 1</u>
A gunea	74,1	85,5	87,9	11,4	2,3	13,8
B gunea	45,8	67	58,2	21,2	-8,8	12,4
C gunea	79,8	89,6	86,5	9,7	-3	6,7
D gunea	44,6	85,2	63,7	40,5	-21,5	19,1
E gunea	71,4	83	80,3	11,6	-2,8	8,8
F gunea	49,4	68,8	62,4	19,4	-6,3	13,1
G gunea	33	61,8	43,8	28,8	-18	10,8
H gunea	59,3	71,2	69,2	11,9	-2	9,9
I gunea	84,8	95	91,1	10,2	-3,9	6,4
J gunea	65,3	77,2	78,5	11,9	1,3	13,2
K gunea	78,2	83,9	80,2	5,7	-3,6	2
L gunea	22,9	37,5	25,3	14,6	-12,2	2,5
M gunea	76,4	85,3	84,2	8,8	-1	7,8
Guztira	60,8	76,1	71,4	15,3	-4,7	10,6

Abiapuntuak askotarikoak izan arren, nolana ere, azterturiko kasu guztietan euskarazko erabileraren igoera bat neurtu da esperientziaren hasieratik amaierara. Igoera hori, muturretara joanaz berriz ere, kasurik txikienean 5,7 puntukoa izan da (K gunea) eta handienean 40,5 puntukoa (D gunea). Orokorrean, euskarazko erabileraren igoerak handiagoak izan dira abiapunturik baxuenak zituzten guneetan, ulertzekoa den moduan, bestalde.

Atsedean-aldian, esperientzia ia guztietan egin du zer edo zer behera euskarazko erabilerak (salbuespena A eta J guneak dira, non atsedean-aldian ere euskarazko erabilerak gora egin duen, puntutxoren bat soilik bada ere). Aztertutako aldi osoa kontuan hartuta, berriz, (*Erabilera 1* eta *Erabilera 3* arteko alde) gune guztietan eman da, albuespenik gabe, lankideen arteko euskarazko erabileran igoera bat. 2 puntukoa izan da igoera hori, kasurik txikienean (K gunea) eta 19,1 puntukoa kasurik handienean (D gunea).

Laburtuz, esan genezake, euskarazko erabileran izandako bilakaera gunea aztertuta, batez besteko datuetan deskribatutako joera orokorra ia kasu guztietan betetzen dela, baina gune batetik bestera igoera eta jaitiera horien intentsitatea edo puntu-kopurua dezente aldatzen dela.

Jarraian, hizkuntza-erabileran izandako eragina beste ikuspegi batetik azalduko dugu. Lankideen arteko harremanak binaka hartuta, “bikote” horietako bakoitzaren harremana bost kategoriatan sailkatuta ageri da 2. taulan. Bertan ikus dezakegunez, esperientziak hasi aurreko unean (“Bikoteak hasieran (%)” zutabea), aztertutako bikote guztien artean %29,2 *nagusiki gaztelaniaz* aritzen zen euren arteko harremanean [“Beti edo ia beti gaztelaniaz” (10,8) + “Gaztelaniaz euskaraz baino gehiago” (18,4)]. Eta *nagusiki euskaraz* aritzen ziren lankide-bikoteen proportzioa berriz, %57,8koa zen [“Beti edo ia beti euskaraz” (42,1) + “Euskaraz gaztelaniaz baino gehiago” (15,7)].

**Esperientziak
hasterako
jadanik elkarren
artean
“euskarazko
ohitura” zuten
lankide-bikoteen
artean salbu,
gainerako
kategoria
guztietan egiten
du gora
euskarazko
erabilerak,
hasieran “beti
edo ia beti
gaztelaniaz”
aritzen
zirenetatik hasi
eta “euskaraz
gaztelaniaz baino
gehiago” aritzen
zirenetara.**

2. taula. Lankide-bikoteen proportzioak hizkuntza kategoriaka. Hasieran, bukaeran eta atsedeen-aldiaren ondoren.

Hizkuntza kategoriak	Bikoteak hasieran (%)	Bikoteak bukaeran (%)	Bikoteak bukatu eta hiru hilera (%)	Aldea1 Bukaera - Hasiera	Aldea2 Hiru hilera - Bukaera	Aldea3 Hasiera - Hiru hilera
Beti edo ia beti gaztelaniaz	10,8	4,9	7,6	-5,9	2,7	-3,2
Gaztelaniaz euskaraz baino gehiago	18,4	9,7	11,5	-8,7	1,8	-6,9
Bietan berdin	13,0	11,3	11,9	-1,7	0,6	-1,1
Euskaraz gaztelaniaz baino gehiago	15,7	18,1	17,2	2,4	-1,0	1,5
Beti edo ia beti euskaraz	42,1	55,9	51,9	13,8	-4,1	9,7
Guztira	100	100	100	0	0	0

Bost hilabete geroago (esperientzia + atsedena), agerikoak dira aldaketak aipatu bikoteen hizkuntza-kategorietan (ikus goiko taulan “Bikoteak bukatu eta hiru hilera (%)” zutabea): *nagusiki gaztelaniaz* aritzen ziren bikoteen proportzioak 10,1 puntu egin du behera (aurreko kategoria berdina batuz, %29,2tik %19,1era) eta 11,3 puntu egin du gora, aldiz, *nagusiki euskaraz* aritzen ziren bikoteenak (%57,8tik %69,1era).

“Euskarazko ohitura” eskuratzera iristea

“Bikoteak” hartuko ditugu orain ere erreferentzia gisa, emaitzak beste ikuspegi batetik aurkezteko. Guneetan esperientzia hauek abiatzeko proposamena egin zenean, “euskaraz gehiago egitea erraztu dezakeen dinamika” gisa aurkeztu ziren. Sozialki egoera ahulean dagoen hizkuntza baten –gure kasuan, euskararen– inguruko hizkuntza-ohiturei dagokionean, dena den, euskaraz “gehiago” egite hori aztertzeke garaian, funtsezko puntuetako bat da ea euskarazko ohitura, alegia, eguneroko harremana nagusiki edo beti euskaraz bideratzeko joera, lankideen artean finkatzen den edo ez jakitea.

3. taulak irizpide horren arabera sailkatzen ditu hamahiru esperientzia hauetan parte hartu zuten lankideek osatzen zituzten 1.026 bikoteak. Lankide-bikote horiek haien arteko harremanean aritzean “euskarazko ohitura” zutela ebatzi dugu, haiek aitortutako erabileren arabera “beti edo ia beti euskaraz” aritzen zirenen kasuan. Eta, “euskarazko ohitura” izatearen edo ez izatearen irizpide horri, bigarren bat gehitu diogu lankide-bikoteak 3. taulako bost kategorietan sailkatzera iristeko: euskarazko

erabilera neurtu dugun hiru uneetan irizpide horrekiko izan duten bila-kaera (*Erabilera 1, Erabilera 2 eta Erabilera 3* uneetan, hain zuzen).

3. taula. Lankide-bikoteen kopuruak eta proportzioak “euskarazko ohitura” aldagaiaren arabera sailkatuta

Esperientziak hasterako “euskarazko ohitura”	Tipologia	Bikote kopurua	% (bikote guztiekiko)	% (ohitura BAZUTENekiko)
BAZUTEN	Aspaldiko euskarazko ohiturari eutsi	415	40,4	96,1
	Aspaldiko euskarazko ohitura zertxobait jaitsi	17	1,7	3,9
		432	42,1	100
% (ohitura EZ ZUTENekiko)				
EZ ZUTEN	Euskarazko ohitura berria lortu eta finkatu	117	11,4	19,7
	Euskarazko ohitura berria lortu eta galdu	64	6,2	10,8
	Euskarazko ohitura berria lortu ez	413	40,3	69,5
		594	57,9	100
Guztira		1.026	100	100

Horrela sailkatuta, 3. taulako datuak ondorengo ikerketa-galderari emandako erantzuna lirateke, neurri batean: “Nolako eragina izan dute *Eusle metodologia* esperientziek lankideen artean “euskarazko ohitura” sortze edo finkatzeari begira?”

Datu zehatzei erreparatu, ikusten dugu, aztertutako 1.026 bikoteetatik 432 bikotek (%42,1) BAZUELA esperientziak hasi aurretik dagoeneko “euskarazko ohitura” hori haien arteko harremanean. Bost hilabete pasata (esperientziaren biak eta atsedeneko hirurak), bikote horietako gehien-gehienek bere horretan mantentzen zuten ohitura hori (432tik 415 bikotek, %96,1; taulako lehen kategorian ageri diren bikoteak). Bikote horietako gutxi batzuk, aldiz, euskarazko erabilera hori “zertxobait jaitsi” dute bost hilabete horien buruan (432tik 17 bikotek, %3,9; taulako bigarren kategorian).

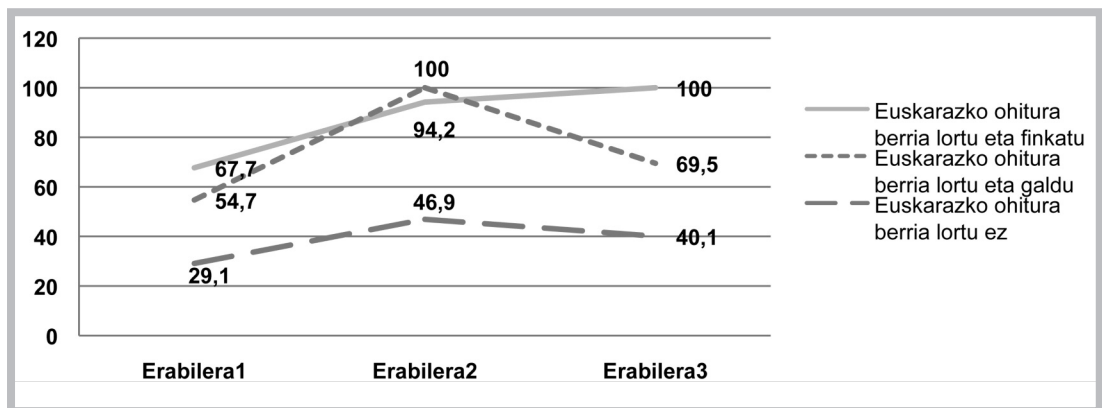
3. taulan ageri diren hurrengo hiru kategorietako lankide-bikoteak dira esperientziak hasterako haien artean “euskarazko ohitura” hori EZ zutenak, eta beraz esperientzien testuinguruan halakorik eskuratzeko aukera izan zezaketenak (594 bikote, aztertutako guztien %57,9a). Zein bi-

lakaera izan dute bikote horiek esperientzia hauetan? Bost hilabete tartean dituzten bi uneak alderatuz, guztira 181 bikote izan dira “euskarazko ohitura” hori eskuratu dutenak. 117 bikotek (taularen hirugarren kategoria, eta hasieran ohitura ez zutenen artean %19,7) “lortu eta finkatu” egin du “euskarazko ohitura berri” hori. Beste 64 bikote (laugarren kategoria, eta ohitura ez zutenen %10,8), iritsi egin ziren esperientzien amaieran “euskarazko ohitura” eskuratzera, baina ez gero atsedean aldian berau finkatzera. Horrenbestez, ikusten dugu, esperientzia hauetan, hasieran euskarazko ohitura ez zuten bikoteen artean, %30,5 iritsi egin dela halako ohitura eskuratzera, eta horietatik gehienak ohitura finkatzera ere bai.

Azkenik, taulako bosgarren eta azken kategorian ditugu gainerako 413 bikoteak, esperientzien hasieran “euskarazko ohitura”rik izan gabe, ez esperientzia amaieran eta ez hiru hilabeteko atsedean ostean ere, ohitura hori eskuratu ez zutenak (hasieran euskarazko ohitura ez zuten 594 horien artean %69,5 izan dira halakoak). Bikote hauek guztiak, beraz, ez dira iritsi aipagai dugun “euskarazko ohitura”ren irizpide horretara. Horrek ez du esan nahi, ordea, esperientzietan zehar azken multzo honetako bikoteen euskarazko erabilera aldatu ez denik, ondorengo datuek erakusten dutenez.

2. grafikoan esperientzietan “Euskarazko ohitura eskuragai” zuten bikoteak ageri dira (3. taulako azken hiru kategorietako 594 bikoteak horiek), eta grafikoak adierazten du nolakoa izan den, batez beste, bikote multzo horietako bakoitzaren euskarazko erabilerearen bilakaera aztertutako hiru uneetan (*Erabilera 1, 2 eta 3*).

2. grafikoa. Euskarazko hizkuntza-ohitura eskuragai zutenen hizkuntza erabilerearen bilakaera.

Grafikoaren beheko aldean ageri den lehen bilakaera euskarazko ohitura “lortu ez” dutenena da (goraxeago aipagai genituen 413 bikote horiek, hain zuzen). Datuetan ikus daitekeenez, bikote horien artean gora egin du euskararen erabilera esperientzia hauetan: *Erabilera 1* unetik *Erabilera 3* unera, batez beste, %29,1etik %40,1era pasa da erabilera hori, 11 puntuko igoera, beraz. Kontuan hartzen badugu, esperientzia hauetan erabilera igoera orokorra 10,6 puntukoa izan dela, ikusten dugu kategoria honetako lankideek besteek adina aurreratu dutela euskarazko erabilera (eta igoera horiek portzentajeetan neurtzen baditugu berri, batez bestekoa baino igoera nabarmen handiagoa).

2. grafikoan ageri diren beste bi kategorietako bikoteei dagokionez, bestalde, ikusten dugu euskarazko ohitura “lortu eta galdu” duten bikoteek oso igoera nabarmena izan dutela esperientzian zehar: %54,7tik %100era. Aldiz, atsedean aldian euskarazko jokaera hori ez da erabat finkatu eta %69,5eraino jaitsi da (*Erabilera 1*etik 3ra, 14,8 puntuko igoera). Ohitura “lortu eta finkatu” duten bikoteei dagokionez, azkenik, ikusten dugu euren abiapuntua ere altuagoa zela: esperientzia abiatzerako, batez beste, %67,7ko erabilera zuten euskaraz.¹⁶

“Euskarazko ohitura” eskuratzearekin loturiko ezaugarriak

Emaitzen azpialal honetan, jarraituko dugu *Erabilera 1* unean (esperientzia hastean) “euskarazko ohitura ez” zuten bikoteen azterketarekin (ikus, gorago, 3. taula), lankide-bikote horiek baitziren, azken finean, ohitura hori eskuratzeko edo hartara iristeko aukera izan zezaketenak, eta beraz ikerketa honetan interes berezikoak.

Eusle metodologia esperientzietan lankideen hizkuntza-portaerari buruz jasotzen dugun informazioa oso mugatua da, besteak beste, “sinpletasuna” delako metodologiaren ezaugarri garrantzitsuetako bat (ikus gorago 3. atalean metodologiaren ezaugarriak). Bestalde, jakitun gara, euskaraz eta gaztelaniaz dakiten bi lankideren artean, gaztelaniazko ohituratik euskarazko ohiturara aldaketa gertatzearen edo ez gertatzearen fenomeno gai konplexua dela, aldagai asko eta askotarikoen eragina izan dezakeena. Hori horrela, ez da hemen gure asmoa halako gai konplexu baterako azalpen orokor eta erraz bat bilatzea. Bai saiatuko gara, ordea, ikerketan jaso ditugun datu hautatuen bidez, aztertutako bikoteen arteko alderaketak egiten, gaiaren konplexutasun horretan pista interesgarriak eskaini ditzaketelakoan.

Ondorengo hiru tauletan (4., 5. eta 6. taulak) esperientzietan “euskarazko ohitura” eskuratu zezaketen bikoteak aurreko puntuan bezala sailkatu

Gure ustez, euslearen figuraren bitartez, metodologia honek lortzen du zilegitasuna eta zentzua ematea euskarazko jokaera berriei.

ditugu, hau da: ohitura hori “lortu eta finkatu” dutenak, “lortu eta galdu” dutenak eta “lortu ez” dutenak. Eta alderatu egin ditugu bikote-multzo hiru aldagaitan dituzten datuak.

Lehenik, 4. taulan, hiru bikote multzo horien “abiapuntuko egoera”ren proportzioak laburtzen dira; hau da, *Erabilera 1* unean, bikote horien erabilera nolakoa zen, azterketan baliatutako kategorien arabera. Bertan ikusten dugu, “lortu eta finkatu” zuten bikoteen artean, %80 esperientzia abituta-koan “euskaraz gaztelaniaz baino gehiago” kategorian zegoela. Lankide horiek, hortaz, koska bat egin dute gora gure eskalan, aztertutako epean. “Lortu eta galdu” duten bikoteen kasuan, aldiz, proportzio hori nabarmen baxuagoa da: %45. Bigarren multzo horretako bikote gehienek hortaz (%55), bi edo hiru koska egin dituzte gora gure eskalan “euskarazko ohitura”ra iristeko. Bere aldetik, ohitura “lortu ez” duten bikoteen abiapuntuko egoeran gaztelaniaz egiteko joera zuten bikoteak nagusitzen dira (“gaztelaniaz euskaraz baino gehiago” (%42) eta “beti edo ia beti gaztelaniaz” (%26)), eta beraz euskarazko ohituratik urrutien zeuden bikoteak dira.

4. taula. Bikoteen abiapuntuko egoera. Bikoteak, “euskarazko ohitura” lortzearen aldetik izan duten bilakaeraren arabera sailkatuta.

Bikoteen abiapuntuko egoera	Euskarazko ohitura lortu eta finkatu duten bikoteak	Euskarazko ohitura lortu eta galdu duten bikoteak	Euskarazko ohitura lortu ez duten bikoteak
Euskaraz gaztelaniaz baino gehiago	%80	%45	%10
Bietan berdin	%14	%31	%22
Gaztelaniaz euskaraz baino gehiago	%5	%21	%42
Beti edo ia beti gaztelaniaz	%1	%3	%26

5. taulan “Eusleen presentzia”ri erreparatuko diogu, bereiziz ea bikoteko kideak “eusle” lanetan aritu diren edo ez. Datuetan ikusten dugunez, aztertutako hiru multzoetan proportzio oso baxuak dira “biak eusle” izan diren bikoteenak (%4 eta %8 artean). Ulertzekoa da hori, bestalde, esperientzia hauetako eusleen proportzioak kontuan izanik (ikus gorago 3. atalean metodologiaren ezaugarriak). Beste bi kategorietako datuetan, aldiz, ezberdintasun interesgarriak ageri dira aztertutako bikote-multzoen artean. Batetik, nabarmentzekoa da, “bata eusle/bestea ez” motako bikoteen proportzioa altuagoa izan dela “lortu eta galdu” duten bikoteen artean (%81), “lortu eta finkatu” dutenen artean baino (%66). Bestalde, oso adierazgarria da, “lortu eta finkatu” duten bikoteen artean, kasuen %30 batean

“euslerik ez” dela egon bikotean, hau da, ez kide bat eta ez bestea esperientzian zehar eusle izan gabe pasa direla euskarazko ohitura finkatzera.

5. taula. Eusleen presentzia bikoteetan. Bikoteak, “euskarazko ohitura” lortzearen aldetik izan duten bilakaeraren arabera sailkatuta.

Eusleen presentzia	Bikoteak, “euskarazko ohitura” lortzearen aldetik izan duten bilakaeraren arabera sailkatuta		
	Euskarazko ohitura lortu eta finkatu duten bikoteak	Euskarazko ohitura lortu eta galdu duten bikoteak	Euskarazko ohitura lortu ez duten bikoteak
Biak eusle izan dira	%4	%8	%3
Bata eusle izan da, bestea ez	%66	%81	%43
Euslerik ez	%30	%11	%54
GUZTIRA	%100	%100	%100

Informazio interesgarria eskaintzen digu 6. taulako aldagaiak ere. Bertan zehazten da ea esperientziak abiatzeko unean bikotea osatzen zuten kideek ba ote zuten beste “norbaitekin”¹⁷ euskarazko ohitura hori. Taulan nabarmendu beharreko lehen datua da, esperientzietan euskarazko ohitura “lortzera” iritsi diren bikoteen artean, izan “lortu eta finkatu” dutenak edo izan “lortu eta galdu” dutenak, bi kasuetan, %0 direla bikoteko bi kideak “inorekin” “euskarazko ohitura”rik ez zutenak. Halako kasuak, euskarazko ohitura “lortu ez” duten bikoteen artean soilik ageri dira (%19). Badirudi, beraz, esperientzia hauen denbora eta efektu mugatua gogoan hartuta, epe labur horretan euskarazko ohitura “lortu” edo “lortu eta finkatu” ahal izateko, gutxienez bikoteko bi kideetako batek behar zuela halako harremana esperientzia hasterako norbaitekin izan. Horrez gain, aipatzekoa da, “lortu eta finkatu” duten bikoteen artean, altuagoa dela “biek” halako ohitura zutenen proportzioa (%68), “lortu eta galdu” dutenen artean baino (%55).

6. taula. Bikotekideek norbaitekin “euskarazko ohitura”rik bazuten esperientziak abiatzean. Bikoteak, “euskarazko ohitura” lortzearen aldetik izan duten bilakaeraren arabera sailkatuta.

Ea euskarazko ohiturarik baduten norbaitekin	Euskarazko ohitura lortu eta finkatu duten bikoteak	Euskarazko ohitura lortu eta galdu duten bikoteak	Euskarazko ohitura lortu ez duten bikoteak
Biek dute norbaitekin euskaraz egiteko ohitura	%68	%55	%22
Batek du norbaitekin euskaraz egiteko ohitura	%32	%45	%59
Inork ez du norbaitekin euskaraz egiteko ohitura	%0	%0	%19

Azpi-atal hau ixteko, eta hiru aldagaien ikuspegia batuz, esango genuke, esperientzia hauetan euskarazko ohitura “lortu eta finkatu” duten bikoteak, batetik, abiapuntu altua zutela euskaraz (%80k “euskaraz gaztelaniaz baino gehiago” egiten zuten), eusleen presentzia izan dutela, baina ez –nolabait esan– muturrekoa, eta kasurik gehienetan (%68), bi kideek hasterako bazutela beste lankideren batekin (gutxienez) euskarazko ohitura hori. Bere aldetik, euskarazko ohitura “lortu eta galdu” dutenek, batetik abiapuntu baxuagoa zuten euskaraz, eta beraz kasu askotan “jauzi” handiagoa egin behar izan dute euskarazko ohituraraino. Bestalde, eusleen presentzia oso handia izan dute –nolabait esan, aurrekoek baino presio handiagoa– eta, beste lankideekin euskarazko ohitura, bai, baina aurrekoek baino neurri apalagoan. Azkenik, ohitura “lortu ez” duten bikoteak, hiru parametro horietan euskarazko ohiturara iristeko baldintzarik urrunetan zeuden.

Eusleen jokaeraren eragina

“Eusleak” dira metodologia honetan taldeko hizkuntza-erabilera euskararen aldera “astintzen” duten elementu berritzaileak; ordura arteko hizkuntza-harremanen oreka “urratzen” dutenak, oreka berri baten bila. Esperientzia gune bakoitzean lankide proportzio txiki bat aritu da *Eusle* lanetan (batez beste, bost lankidetik bat) (ikus, gorago 3. atala), eta nolabait bi txandatan banatu dira eusleak, esperientziaren erdian eusleak aldatuz. Guztira, hamahiru esperientzia hauetan aztertu diren 166 lankideetatik, 63 izan dira bi txanda horietako batean eusle (gehienak txanda bakarrean), eta gainerako 103 lankideak ez dira une batean ere eusle gisa aritu.

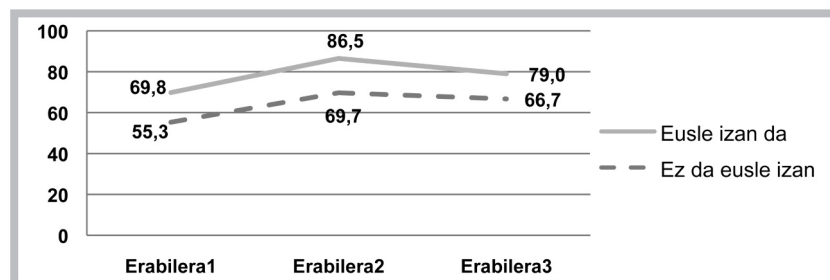
Hori jakinik, jarraian aurkezten diren datuen bitartez, aztertu nahi genuke, taldearen babesarekin edo onarpen zabalarekin hizkuntza-jokaera aldatzen duten lankide horien –eusleen– eragina nolakoa den talde guztian. Beste hitz batzuetan, zenbateraino jokaera-aldaketa horren erdigune diren eusleetatik kutsatzen edo zabaltzen ote den eragina talde osora.

Jarraian 7. taulan eta 3. grafikoan aurkezten da nolakoa izan den euskarazko erabilera (batez beste) esperientzietan eusle izan diren eta izan ez diren lankideentzat.

7. taula. Eusle izan diren eta izan ez diren lankideen batez besteko euskarazko erabilera neurketa bakoitzean (%) eta neurketen arteko aldeak (puntuak, gora edo behera).

Tipologia	Erabilera1	Erabilera2	Erabilera3	Aldea1	Aldea2	Aldea3
Ez da eusle izan	55,3	69,7	66,7	14,3	-2,9	11,4
Eusle izan da	69,8	86,5	79,0	16,7	-7,5	9,1
Guztira	60,8	76,1	71,4	15,2	-4,7	10,5

3. grafikoa: Eusleen eta ez-eusleen hizkuntza erabileraren bilakaera. Euskarazko erabilera (%), batez beste.

Ulertzekoa denez, abiatzeko unean eusle izan direnen erabilera altuagoa zen (%69,8), eusle izan ez direnena baino (%55,3). Baina bilakaerari erreparatuta, ikusten dugu oso antzekoa izan dela bi taldeentzat eta, esperientziaren aldi osoa kontuan izanda, eusle izan ez direnen euskarazko erabilerak eusleenaren neurri berean edo handiagoan egin duela gora (11,4 puntu ez-eusleenak eta 9,1 eusleenak).

Zentzu horretan, datu esanguratsua da gorago 5. taulan eskaini dugunetako bat. Esperientzia hauetan euskarazko ohitura “lortu eta finkatu” duten bikoteei erreparatuta, ikusten dugu horien artean %30 direla “euslerik ez” dutenak. Hau da, bikote horiek igaro dira esperientzia hauen testuinguruan haien artean euskarazko ohitura “lortu eta finkatzer”, ez kide bat eta ez bestea esperientzian zehar eusle rolean aritu gabe. Gure ustez, datu horrek argi adierazten du eusleen jokaera-aldaketa zabaldu edo kutsatu egiten dela –nolabait– esperientzia garatzea erabakitzen duen talde osora.

Euskarazko erabileran aurreratu zitekeena eta aurreratu dena

Emaitzen atal honekin amaitzeko, esperientzia hauek aztertutako taldeen hizkuntza-erabileran izandako efektua beste ikuspegi batetik azalduko dugu. Horretarako gune hauetan euskararen erabileraren aldetik “hobetu” edo au-

rreratu zitekeena eta aurreratu dena alderatuko ditugu. Nolabait esan, halako esperientzien *eraginkortasunaren* erreferentzia bat lirateke datuok.

Aurrez esan behar da, dena den, lankide-taldeek *Eusle* esperientziak egitea erabaki zutenean, ez zela haiekin adostu edo ezarri helburu kuantitatiborik, euskararen erabileran X puntu igotzea edo euskarazko erabileraren %ko jakin batera iristea bezalakorik (ez zen adostu ikerlariekiko, eta, dakigun arte, ezta haien artean ere). Besterik gabe, euskaraz “gehiago egitea” ekar dezakeen dinamika bat abiatzea adostu zen, gorago aipatu dugunez. Ondorengo hau, beraz, ikerketaren ikuspegitik “a posteriori” egiten dugun ariketa da, baina gure ustez esanguratsua esperientzien emaitzak aztertzeke garaian.

8. taulako datuak kalkulatzeko, esperientzien gune bakoitzean *Erabilera 1* unean neurturiko batez besteko euskarazko erabilera oinarri gisa hartu eta, hortik %100eko balizko euskarazko erabilera batera artean geratzen dena tarte hori hartu da “hobe zitekeena” bezala. Esate baterako, hasieran %60ko euskarazko erabilera neurtu den gune batean, hortik %100 arte geratzen diren 40 puntuak lirateke “hobe daitekeena”.

Lantokiak	Hobe zitekeenarekiko aurrerapena (<i>Erabilera 2</i>) (%)	Hobe zitekeenarekiko aurrerapena (<i>Erabilera 3</i>) (%)
A gunea	44	53,3
B gunea	39,1	22,9
C gunea	48	33,2
D gunea	73,1	34,5
E gunea	40,6	30,8
F gunea	38,3	25,9
G gunea	43	16,1
H gunea	29,2	24,4
I gunea	67,2	41,8
J gunea	34,3	38
K gunea	26	9,4
L gunea	19	3,2
M gunea	37,4	33
Batez beste	%39	%27

Hala, 8. taulako ezkerreko zutabeko kopuruak adierazten du, esperientziak amaitu berrikan (*Erabilera 2*) teorian “hobe zitekeen” horretatik %ko zenbat hobetu edo aurreratu den esperientzietan (aipatutako 40 puntuko adibidean, 20 aurreratu balira, ezkerreko zutabearen “%50” genuke). Taulako eskuineko zutabeak, berriz, datu berdina eskaintzen du, baina atsedean tartearen ondoreneko erabilera-datua aintzat hartuz (*Erabilera 3*).

Datuek erakusten dute, batez beste, gune hauetan balizko euskarazko %100eko erabilera bitartean hobe zitekeen horren %39 aurreratu dela esperientzietan, eta %27koa izan dela aurrerapen hori, atsedean osteko unean.

7. ONDORIOAK

I

1. 2013 eta 2016 artean lantokietan eginiko *Eusle metodologiaren* hamahiru esperientzien azterketatik ateratzen dugun lehen ondorioa da aipatu metodologiak modu sinple eta eraginkor bat eskaintzen duela lankideen artean euskararen erabilera areagotzeko. Borondatezko esperientzia laburrak izan arren, aztertutako kasu guztietan gora egin du aipatu erabilera. Batez beste, igoera hori 15,3 puntukoa izan da esperientziak irauten duen bi hilabeteetan, ondoren 4,7 puntuko jaitsiera eman da atsedean-aldian, eta guztira, esperientzia- + atsedean-aldia harturik, igoera 10,6 puntukoa izan da.

2. Metodologiak taldeko kideen euskarazko erabilera duen efektua orokorra da hizkuntza-kategoriari dagokionean. Esperientziak hasterako jardanak elkarren artean “euskarazko ohitura” zuten lankide-bikoteen artean salbu, gainerako kategoria guztietan egiten du gora euskarazko erabilera, hasieran “beti edo ia beti gaztelaniaz” aritzen zirenetatik hasi eta “euskaraz gaztelaniaz baino gehiago” aritzen zirenetara. Batez beste, esperientzien ziklo osoan (esperientzia + atsedena), “nagusiki gaztelaniaz” aritzen ziren lankide-bikoteen proportzioak 10,1 puntu egin du behera, eta 11,3 gora, aldiz, “nagusiki euskaraz” aritzen direnenak.

3. Esperientzien ezaugarriak kontuan izanik, esan genezake nahiko eraginkortasun altua erakusten duela metodologia honek. Gune bakoitzeko esperientziak egin aurreko abiapuntua kontuan harturik, eta euskarazko %100eko erabilera hipotetiko batera bitartean legokeena hobetu edo aurreratu litekeena bezala hartuta, batez beste esperientzia hauetan aurreratu zitekeenaren %39 aurreratu da esperientzian zehar. Eta, esperientzia + atsedena kontuan harturik berriz, %27 da aurreratu eta finkatu dena.

4. Metodologia honen sorrerako galderetako bat honako hau zen: “possible al da lankideen artean “euskarazko ohitura” gerta dadin erraztea,

“Euskarazko ohitura” hori urrunago duten edo arrotzago zaien bikoteentzat, hainbat kasutan bi hilabete nahiko epe izan liteke ohitura hori eskuratzen hasteko, baina kasu askotan, ez nahikoa finkatzera iristeko.

edo horretarako aukerak sortzea?” Esperientzia hauen emaitzek erakusten digute baietz, eta, gure ustez, oso aintzat hartzeko moduko neurri batean, gainera: esperientzien hasieran “euskarazko ohitura” hori ez zuten lankide-bikoteen %30,5 iritsi da esperientzia hauetan halako ohitura eskuratzerara, eta, eskuratu dutenetatik, gehienek finkatu ere egin dute atsedean aldiaren euskarazko ohitura hori.

5. Era honetako metodologiaren egingarritasuna edo eramangarritasuna zen, ikerketa abiatzerakoan gogoan genuen beste galderetako bat. Esperientzia hauetan, taldearen borondatea da oinarri lankideen arteko hainbat hizkuntza-ohitura gaztelaniatik euskararen aldera mugitzeko edo aldatzeko. Eta “eusle” bezala jokatzeko duten lankideek ematen diote bide borondate horri. Gehiegizkoa al da taldeentzat, eta bereziki, eusleentzat, metodologiak suposatzen duen erronka? Jasotako datuen arabera, esan genezake ez dela gehiegizkoa, kasu gehienetan; erronka da, baina oro har eramangarria.

Egingarritasunarekin jarraituz, beste galdera bat zen ea laneko dinamikarekin bateragarria den halako ekimen bat, edo alderantziz, oztopo handia bihurtzen den. Kasu honetan ere, erantzun nagusia da ekimena bateragarria dela laneko dinamikarekin. Egingarritasunarekin loturiko bi puntu hauen frogara argiena taldeen asteroko berrespena da, aldiro erabaki baitute esperientziekin jarraitzea. Eta berrespenez gain, ildo beretik doaz ere lankideen eta teknikarien esperientzien amaieran jaso izan ditugun lekukotzak.

6. Aipatutako goiko ondorio horiek kontuan izanik, gogoan hartuko dugu, aldaera ezberdinekin, euskararen erabileraren harira maiz errepikatzen den ideia bat: “eske gu gaztelaniaz ohitu ginen, eta...”, edo “behin gaztelaniaz ohitu bazara, ia ezinezkoa da euskarara aldatzea”. *Eusle metodologiaren* inguruan garatzen ari garen ikerketak eta esperientziak halako baieztapenak zalantzan jartzeko oinarri bat eskaintzen dute. Are gehiago, erakusten dute, sozialki egoera ahulean dagoen hizkuntza baten aldera ere –gure kasuan, euskararen aldera– posible dela hizkuntza-ohiturak aldatzea. Eta, ideia hori zalantzan jartzeaz bat, beselako galdera-sorta bat zabaltzen dute. Esate baterako: nolako baldintzak behar dira harreman jakin batean/batzuetan hizkuntza-ohitura(k) gaztelaniatik euskarara aldatzea posible izan dadin? Zein egoeratan da bideragarria halako aldaketa-prozesu bat abiatzea? (eta zeintzuetan ez?) Zein elementu berritzailek eta nola sor ditzake baldintza egokiak talde batean hizkuntza-jokaera berri eta urratzaile bat onartua izan dadin? eta abar.

7. Eta, nolatan lortzen du ba metodologia honek aldaketak abiaraztea? Zein da gakoa gaztelanian finkatuta egon diren hainbat hizkuntza-ohitura euskarara aldatu ahal izateko? Laburtuz, bi elementu aipatuko genituzke. Lehen partaideen borondatea da. Gogora dezagun esperientzia hauek lankideen erabakiz abiatzen direla; eta ez hori bakarrik: astero berretsi behar dela borondate hori. Nahi hori egon ezean, nekez abiatuko da halako prozesurik. Baina bigarren elementua da, behar bada, berri-tzaileagoa: gure ustez, euslearen figuraren bitartez, metodologia honek lortzen du zilegitasuna eta zentzua ematea euskarazko jokaera berriei. Esperientziak abiatzeak dakar eusle hautatu horiek lehen gaztelaniaz egiten zieten lankideei euskaraz egiten hasteko aukera. Ez aukera bakarrik; nolabait, derrigortasuna ere bai. “Borondatezko derrigortasun” bat, esango genuke. Hala, esperientzia hauek, modu sinplean, posible egiten dute, eusleak tartean daudenean behintzat, “defektuzko araua” euskaraz egitea izatera pasatzea, eta hori, halako ekimen edo erabakirik gabe, oso kasu jakinetan baino ez da gertatzen euskararen aldera.

8. Esperientzia hauek bi hilabeteko iraupena dute. Nahikoa al da denbora hori gaztelaniazko ohituretatik euskarazkora aldaketa egiteko? Bai eta ez, lankide-bikoteen ezaugarrien arabera. Emaitzen atalean euskarazko ohitura “lortu eta finkatu” duten bikoteen eta “lortu eta galdu” duten bikoteen datuekin eginiko azterketa argigarria da zentzu honetan, gure ustez. Lehendik beste lankideekin jadanik “euskarazko ohitura” baduten lankideentzat, halako esperientziak aukera oso ona dira ohitura hori lehendik finkatua ez zuten lankide gehiagotara zabaltzeko. Era horretako aldaketetarako epe nahikoa izan daiteke, datuen argitan, bi hilabetekoa. Aldiz, “euskarazko ohitura” hori urrunago duten edo arrotzago zaien bikoteentzat, hainbat kasutan bi hilabete nahiko epe izan liteke ohitura hori eskuratzen hasteko, baina kasu askotan, ez nahikoa finkatzera iristeko; eta, esperientzia amaituta, berriz gaztelaniaren aldera egin dezake erabilerak, edo tarteko maila batean geratu. Esango genuke, beraz, joera orokor modura, bikotearen lehengo ohiturara esperientziaren ondorioz iritsi den aldaketa zenbat eta handiagoa izan, tarte gehiago beharko dela gero hura sendotzeko eta arrunt bilakatzeko.

9. Eusleak esperientzia hauetako elementu aktiboa izanik, zabaltzen edo kutsatzen al da haien jokaera-aldaketa talde osora? Neurri handi batean, bai. Emaitzetan ikusi dugunez, esperientzietan eusle izan ez diren kideek, batez beste, eusleek adina edo gehiago egin dute gora euren euskarazko erabileran. Eta hainbat dira euren artean “euskarazko ohitura” finkatzera iritsi diren bikoteak, bietako bat ere eusle izan gabe. Esango genuke, esperientziek taldean sortzen duten egoera berrian,

**Metodologia
honek egokitze-
mekanismoa
euskararen
aldeko
norabidean
jartzeko aukera
ematen du.**

euslearen jokaera urratzailea taldeak berak eskatua dela, nolabait. Jokaera berriak zentzua du, eta taldearen onarpena. Horrek, eusle ez diren hainbat lankidek euren erabilerak egokitzea dakar, hainbat kasutan, euskararen aldera. Euskararen egungo gizarte-egoeran, euskaldunok oso ohituta gaude egunerokoan kontrakoa egiten, hau da, euskaraz egiten ez digutenetara gure jokaera egokitzen. Metodologia honek egokitze-mekanismoa euskararen aldeko norabidean jartzeko aukera ematen du. Hala, eusle ez diren hainbat lankidek euskaraz egitearen aldeko indar bat sumatzen dute, bai eusleen jokaera elebakarrera egokitzeko behar naturalagatik, eta bai beste lankideen euskarazko urrats berriek kutsatuta. Modu horretan, lankide gutxi batzuei jarritako baldintza adostuak talde osoko kideen erabilerara zabal dezake bere eragina. ●

OHARRAK

1. Ikus xehetasunetarako Soziolinguistika Klusterreko webgunean Aldahitz Ikerketaren atala: <http://www.soziolinguistika.eus/aldahitz>
2. Gorago aipaturiko Klusterrarekin eta EHUrekin batera, sei dira proiektuan zuzenean parte hartzen duten erakundeak, zerrendako azken biak, partaide aktibo ez ezik, proiektuaren finantzatzaileak ere izanik: Ahize-AEK, Artez, Elhuyar Aholkularitza, Emun, Gipuzkoako Foru Aldundia (Hizkuntza Berdintasuneko zuzendaritza) eta Eusko Jaurlaritza (Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza).
3. Jarioak, bere aritzean, toki berdintura eramaten gaituenean, sistema ia-egonkor baten aurrean gaude. Biribila da higidura mota hori. Mugimenduak bestelako puntu batera eraman beharrea ohiko tokira garamatza, biribiltasunean, egoera egonkor samarrak sortuz, eta sortu ondorenean ere haiei behin eta berriz eutsiz. *Bucles de estabilidad* adigaia erabili zuen De Bonok gertakari hau adierazteko (De Bono, 1992). Nolabait, higidura biribilak egoera egonkor samarrak sortzen ditu. *Bertako mugimendua* adierazpidea erabiliko genuke guk honetaz mintzatzeko, era adierazgarrian aditzera ematen baitu mugitu arren bertan jarraitzen dugula. Kurt Lewin gizarte-psikologiaren sortzailetarikoak ere harreman-eremuak sistema ia-egonkor gisa definitu zituen (Lewin, 1997).
4. Oztopo gaindiezin batek sorrarazten duen mugimenduak hausten du sistema baten higidura biribila eta aurrera bultzatzen du mugimendua bestelako antolamenduak erakitzeke. Mugimendu mota honi *aurrerako mugimendua* deitzen diogu, eta sistema baten eraldaketari eta berregituraketari ematen dio bide oso era nabarmenean. Kontzeptu honek asko zor dio Gendlinen lan filosofikoari (Gendlin, 1997).
5. Oso nabarmen ageri da jokaera urratzaileen garrantzia gai honen inguruan egin genuen lehen ikerketan, bikote afektiboen hizkuntza-aldaketaren fenomeno eta esperientzia arrakastatsuen azterketan (Jauregi eta Suberbiola, 2009). Eta baita ondoren lan eremuan egin genuen ikerketan ere, non aztertu genituen zortzi kasu arrakastatsu, zeinetan pertsonak horiek euskara ikasteaz gain lankiderekin batekin hizkuntza-ohiturak iraultzea lortu baitzituzten (Jauregi eta Suberbiola, 2011)
6. *Eusle metodologian*, kideen %75 alde izatea da erabaki kualifikatua.
7. *Eusle metodologian* kideek astero berretsi behar dute esperientziarekin jarraitu nahi duten ala ez.
8. *Eusle metodologian*, eusle gisa jardungo duten kideei eskatzen zaie euskaraz egiteko, gainerako kide guztiek askatasuna dute nahi duten hizkuntzan aritzeko. Eusle kopurua taldearen %20 izaten da .
9. Ohar bedi irakurlea, ez dugula eskatzen kide guztiek hizkuntza berrian hitz egiteko gauza izatea, baizik eta ulertzeko gaitasuna izatea.
10. Orekaren printzipioa honetara labur daiteke: “sistema orok orekarako joera du”. Hizkuntza-arau bat finkatzerakoan, esaterako, eremu batek aurkitzen du oreka edo egonkor-

tasun puntua. Ezustearen printzipioa ondokoa da: “sistema batek ezin ditu guztiz saihesti ezusteak”. Sistema bat kolokan jartzen duten ezusteak beti daude presente intentsitate gradu desberdinetan. Horrek aldaketarako edo moldaketarako beharra sortzen du.

11. Kontzeptua hau Wagensberg-en irakurketan dago inspiratuta (Wagensberg, 2008)

12. Atzera-informazioaren bidez ingelezko feed-back adigaia adierazi nahi izan dugu. Horrek aditzera eman nahi du sistema baten barrura itzultzen den informazioa, sistemaren jardutearen emaitzaren berri emanez. Informazio horri esker sistemak berak bere burua erregula dezake.

13. Erronkaren eta gaitasunen arteko korrespondentzia ideia hau, beste iker-eremuetan ere erdiguneko kontzeptua da. Hala esaterako, ikaskuntzaren teoria psikologikoan (Garapen Hurbileko Eremua: Vygostsky,2010), edo bigarren hizkuntzaren jabekuntzaren teoria psikolinguistikoa (“i+1” kontzeptua: Krashen, 1985)

14. Hemen “kanpoko”ak esperientzian parte hartzen ez duten lantegiko gainerako kide guztiak dira. Esperientzia hauek talde jakinetan garatu dira, haien arteko harremanetan, eta eusleen hizkuntza-araua talde horretako kideen arteko harremanei aplikatu zaie soilik.

15. Hemen aztergai ditugun hamahiru esperientzia hauez gain, 2013 eta 2016 urteen artean, izan ditugu beste lau esperientzia, antolatuta eta abiatu bai, baina arrazoiz ezberdinentzatik, aurreikusitako bi hilabeteko epe hori osatu ez dutenak. Lan honen xedea eusle metodologiaren ezaugarriak eta lortzen diren emaitzak azaltzea izanik, dena den, ez gara hemen arituko osatu gabe geratu diren esperientzien xehetasunez. Gainera, eusle metodologiaren ikerketarako darabilgun informazio sinple eta mugatua kontutan izanik, oso oinarritzko eta zeharkako informazioa baino ez dugu ongi garatu ezin izan diren esperientzia horiei buruz.

16. Ohitura “lortu eta finkatu” duten kategoriako bikoteen grafikoan bada argitzea komeni den xehetasun tekniko bat. Darabilgun terminologian, bikote hauek *Erabilera 2* unean “ohitura lortu”a zuten, euren erabilera-datuak %100 beharko zuen (*Erabilera 3n* den moduan), eta ez grafikoan ageri den %94,2. Katetoria honetan dauden 117 bikoteetatik 90 bai zeuden “beti edo ia beti euskaraz” kategorian. Aldiz, multzo honetako beste 27 bikoteren datua hurrengo mailan zegoen: “euskaraz gaztelaniaz baino gehiago”. Ez zuen gure ustez xehetasun horrek eta bikote kopuruak nahiko entitate aparteko katetoria bat sortzeko, eta horrez gain, baloratu dugu 27 horien kasuan ere ohitura lortze bidean zela ordurako, eta beraz katetoria bakarrean bildu ditugu guztiak (117). Horren ondorioz, multzo horretako *Erabilera 2* uneko erabilera, batez beste, %94,2 da eta ez %100.

17. “Norbaitekin” hori hemen esperientzian parte hartu duten –eta beraz datuak bete dituzten– lankide-taldeko kideetara mugatzen da, ez baitugu jaso lankide horiek talde horretatik kanpo dituzten hizkuntza-erabilerei buruzko daturik. Baliteke, beraz, aztertutako lankide batek bere taldean “inorekin” euskaraz egiteko ohiturarik ez izatea, baina bai aldiz bere familiako edo auzoko norbaitekin.

BIBLIOGRAFIA

Aronson, E. (2007). *Social psychology*. New Jersey: Prentice Hall.

Ashby, W.R. (1972). *Introducción a la Cibernética*. Buenos Aires: Nueva Visión.

Beauvois, J.L. eta Joule, R. (1981). *Soumission et idéologies: psychosociologie de la rationalisation*. Paris: Presses Universitaires de France.

Csikszentmihalyi, M. (1997). *Fluir: una psicología de la felicidad*. Barcelona: Gedisa.

Csikszentmihalyi, M., Donaldson, S.I. eta Nakamura, J. (2011). *Applied positive psychology: improving everyday life, health, schools, work and society*. New York: Psychology Press.

De Bono, E. (1992). *Yo tengo razón, tú estás equivocado*. Barcelona: Ediciones B.

- De Bono, E. (1996). *Lógica fluida: la alternativa a la lógica tradicional*. Barcelona: Paidós.
- Festinger, L. (1975). *Teoría de la disonancia cognoscitiva*. Madrid: Instituto de Estudios Políticos.
- Gendlin, E.T. (1997). *A process model*. New York: Focusing Institute.
- Jauregi, P. (1999). *Berezko taldeak euskalduntzeko ikas-estrategia*. Bilbo: EHU-ko Argitalpen Zerbitzua.
- Jauregi, P. eta Suberbiola, P. (2009). "Hizkuntza aldaketa bikoteen harremanean. Ikuspegi teorikoa eta ikerketaren ondorioak", *BAT aldizkaria* 71, 177-191 or.
- Jauregi, P. eta Suberbiola, P. (2011). *Aldahitz ikerketa: Euskara ikasi dutenen hizkuntza-ohituraren aldaketak lan munduan*. Andoain: Soziolinguistika Klusterra.
- Jauregi, P. eta Suberbiola, P. (2015). *Aldahitz ikerketa 2014. Eusle metodologia eta hizkuntza ohituren aldaketa lan munduan*. Andoain: Soziolinguistika Klusterra
- Jauregi, P. eta Suberbiola, P. (2017). *Aldahitz Ikerketa. Eusle metodologia esperientzien emaitzak 2013-2016*. Andoain: Soziolinguistika Klusterra
- Krashen, S. (1985). *The input hypothesis: issues and implications*. London: Longman.
- Maturana, H. eta Dávila, X. (2008). *Habitar humano en seis ensayos de biología-cultural*. Santiago de Chile: J.C. Sáez.
- Moskowitz, G. B. (2005). *Social cognition: Understanding self and others*. New York: Guilford Press.
- Lewin, K. (1997). *Resolving social conflicts: Field theory in social science*. Washington: American Psychological Association.
- Von Bertalanffy, L. (1993). *Teoría general de los sistemas: fundamentos, desarrollo, aplicaciones*. Madrid: FCE.
- Vygotsky, L. (2010). *Pensamiento y lenguaje*. Barcelona: Tusquets.
- Wagensberg, J. (2008). *El gozo intelectual: teoría y práctica sobre la inteligibilidad y la belleza*. Barcelona: Tusquets.
- Watzlawick, P., Weakland, J.H. eta Fisch, R. (1985). *Cambio: formación y solución de los problemas humanos*. Barcelona: Herder.
- Watzlawick, P., Bavelas, J.B. eta Jackson, D. (1997). *Teoría de la comunicación humana: interacciones, patologías y paradojas*. Barcelona: Herder.
- Weiner, B. (1995). *Judgments of Responsibility: A foundation for a Theory of Social Conduct*. New York: Guilford Press.